

Állatorvostudományi Egyetem
Törvényszéki Állatorvostani, Jogi és Gazdaságtudományi
Tanszék

DIPLOMAMUNKA

**A Magyarországon élő papagájok
viselkedésproblémáinak kapcsolata a
tartási körülményeikkel, és ezek
állatorvosi vonatkozásai**

Boncz Terézia

Témavezető:

Dr. Satori Ágnes

Külső munkatárs

2019

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Szakirodalmi áttekintés.....	5
Papagájok érzékelése	6
Látás	7
Hallás	8
Ízlelés és szaglás	9
Tapintás	10
Papagájok szociális viselkedése	11
Papagáj viselkedésproblémák.....	11
Romboló viselkedés.....	12
Sztereotíp viselkedés	12
Tolltépés	12
Krónikus tojásrakás	13
Kóros ember-papagáj kötődés	14
Rikoltozás	14
Agresszió	15
Félelem	16
Módszertan	19
Az eredmények értékelése	21
Tartási körülmények hatásai a viselkedésproblémákra	23
Papagájtól való megválás	30
Állatorvosi perspektíva.....	33
Összefoglalás	42
Summary.....	43
Irodalomjegyzék	44
Köszönetnyilvánítás	46

Melléklet:.....	47
Konzulensi ellenjegyzés	47
Elhelyezési megállapodás és szerzői jogi nyilatkozat	48

Bevezetés

A madár fajok az egész Földet meghódították, repülve, úszva vagy lábon közlekedve eljutottak bolygónk majdnem minden szegletébe. Azonban mind egyed-, mind fajsűrűségben a trópusi és a kontinentális hegyi területek dominálnak. A madarak vándorlásának egy különleges formája az emberek által történő szállítás. Civilizációkon át, hatalmas területeken keresztül vitték őket magukkal az emberek, hol véletlenül, hol szándékosan. Volt, hogy étkezési, vagy vadászati céllal szállították, volt, hogy a tollukat használták fel, ám gyakran pusztán kedvtelésből tartották őket a közelükben. Az ókori mediterrán térségben igen nagy népszerűségnek örvendtek az egzotikus madarak, hullók és emlősök. (Cassey és mtsai. 2015)

A kereskedelmi utazások azonban negatívan befolyásolták a madarak, kiemelten a papagájok, élőhelyeit. Számos fajt a kisállat-kereskedelem sodort a veszélyeztetett fajok közé. A CITES I és II függelékében a Rózsásfejű törpepapagájon (*Agapornis roseicollis*), a hullámos papagájon (*Melopsittacus undulatus*), nimfapapagájon (*Nymphicus hollandicus*) és az örvös sándorpapagájon (*Psittacula krameri*) kívül az összes papagájfaj szerepel. Ez a függelék számától függően vagy szigorúan szabályozza (CITES II), vagy egyenesen megtiltja (CITES I) a bennük szereplő fajok vadon befogott egyedeinek kereskedelmét.

A különféle papagáj fajok mérete, étkezési szokása és kognitív képességei különböznek, így tartási igényei között jelentős eltérések mutatkoznak. A papagájok természetes élőhelyükön az adott fajra jellemző, komplex szociális rendszerrel rendelkező, nagy egyedszámot tartalmazó madárrajokban élnek. Ez segíti a ragadozók elleni védekezést, valamint az élelemszerzés sikerességét. (Bergman és Reinisch 2006) p.43. A szoros közösségi kapcsolataikra jó példa a hullámos papagáj azon tulajdonsága, hogy ragályos az ásításuk, ami azt jelenti, hogy ha egy egyed elkezd ásítani, akkor azt a másik egyed is nagyobb eséllyel átveszi. Ezt a jelenséget eddig az emlősök közül csak négy fajban dokumentálták. (Gallup és mtsai. 2015)

A több évezredes ember-madár kapcsolat ellenére az 1970-es évekig a papagájokkal kapcsolatos mélyreható kutatások száma elenyésző volt. (Luescher 2006a)

Az utóbbi időben a kutatók körében nagyobb hangsúly került a kedvtelésből tartott papagájok jóllétének, fizikai és szociális igényeinek vizsgálatára.

A kedvtelésből tartott állatok tartásával kapcsolatban napjainkban a törvény is hoz némi szigorítást. Például a 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 14. § 5. bekezdés c pontja alapján tilos gerinces állatot kör alapú kalitkában vagy gömb alakú akváriumban tartani, a

d pont szerint pedig tilos gerinces állat kifejlett egyedét 30 liternél kisebb űrtartalmú térben tartani. Ez egy jó irány, viszont ezen felül még számos olyan tartási körülmény van, amit a jog nem szabályoz, viszont a papagájok életkörülményeire jelentős hatással van.

A viselkedészavarok negatívan befolyásolják az ember-papagáj kapcsolatot, ami az együtt töltött idő csökkenését, a madár új helyre való költözését, a madártól való megválást vagy súlyosabb esetben eutanáziát vonhat maga után. (Bergman és Reinisch 2006).

Szakirodalmi áttekintés

Az utóbbi években külföldön több kutatás is megjelent a fogságban tartott papagájok viselkedéséről és viselkedésproblémáiról. Ezzel szemben magyar nyelven eddig összesen három szakdolgozat szerepel a szakirodalomban, ami ezzel a témával foglalkozik. Ebből kettő az Állatorvostudományi Egyetemen, egy pedig a Gál Ferenc Főiskola Pedagógiai Karán készült.

Németh Imre Társként tartott madarak tartása és viselkedésproblémái című szakdolgozata online kérdőív segítségével a papagájtartók demográfiai adatait, a tartott madarak karakterizációját, a madarak beszerzését, tartását és gondozását vizsgálta, valamint a madarak viselkedésproblémáiról általános felmérést végzett, nagy hangsúlyt fektetve a különböző viselkedésproblémák előfordulási gyakoriságára. (Németh 2016)

Bőviz Marcell Viselkedésproblémák tanulmányozása kedvtelésből tartott papagájokon című dolgozata két részből állt: egy online kérdőívből és három, a papagájok tartási helyén kivitelezett kísérletből. A kérdőívben a tartási technológiák és a viselkedésproblémák komplex kapcsolatáról gyűjtött információt. (Bőviz 2018)

Ilyés Zoltán pedig Papagájtartás és ennek hatása a gyerekekre című szakdolgozatában szintén egy online kérdőív segítségével a papagájok tartási technológiájáról gyűjtött adatokat és a papagájtartás gyerekekre gyakorolt hatását vizsgálta. (Ilyés 2019)

A mai napig nem született Magyarországon állatorvosokat célzó kérdőíves kutatás papagáj viselkedészavarok témakörben. A nemzetközi irodalomban egy ilyen tanulmány található, amit 2011-ben végeztek az Amerikai Egyesült Államokban. Ebben, az enyémhez hasonlóan két kérdőívet küldtek ki, egyet a tulajdonosoknak és egyet az állatorvosoknak. A megkérdezett állatorvosok leggyakrabban tolltépéssel találkoztak, a második leggyakoribb viselkedés probléma a krónikus tojásrakás, a harmadik az ember felé irányuló agresszió, a negyedik pedig a rikoltozás volt. A tulajdonosok esetében az ember iránti agresszió volt a leggyakoribb, majd a rikoltozás és a tolltépés. A tulajdonosok 71%-a jelölt be legalább egy problémás viselkedésmintázatot a kérdőívben, viszont a viselkedésmintázat gyakoriságára és súlyosságára a kérdőív nem kérdezett rá. A kitöltőknek csupán 36%-a gondolta a viselkedést problémásnak, ezen tulajdonosok 86%-a keresett megoldást a problémára. Legelőször a legtöbb tulajdonos az internethez, könyvekhez és magazinokhoz fordul segítségért.

A válaszadók 69%-a vitte állatorvoshoz a papagáját az elmúlt 12 hónapban. Összehasonlítva, az AVMA 2007-es kutatásában viszont csak a tulajdonosok 13,9%-a tette ezt. A két kutatás közötti különbséget a mintavétel közötti különbségnek tudták be a cikk írói. (Gaskins és Bergman 2011)

Egy 2015-ös online cikk becslései szerint Magyarországon a háztartások 1%-ban (80.000 és 100.000 között) tartanak papagájt. A papagájok pontos számának meghatározása nehéz feladat, hiszen egyedszámolás nem történt, és nehéz megmondani, hogy egy-egy háztartásban hány papagáj él. A tenyésztőknél gyakran több száz egyed található együtt, míg a kedvtelésből tartottak sok esetben egyedül élnek. (Papagáj Magazin 2015)

A The National Parrot Relinquishment Research Project eredményei alapján a leggyakoribb ok, amiért az emberek megválnak a papagájaiktól az az, hogy nincs elég idejük rá (31%), a második a csípés és/vagy agresszió (19%), a harmadik pedig a hangosság (15%). (Goodman és mtsai. 2010)

Sok papagáj veszíti el az otthonát családi okok miatt (pl. elhalálozás, válás), anyagi gondok miatt, vagy olyan esetekben, amikor a család olyan helyre kénytelen költözni, ahol nem engednek háziállatot tartani. Ugyanakkor számos esetben azért szabadulnak meg az emberek a madaraiktól, mert a kedvencük nem felel meg az előzetes elvárásaiknak, megunják őket vagy viselkedésproblémák jelentkeznek. A Kaytee Avian Foundation 2010-es kérdőíve két csoportba osztotta azokat az okokat, amik miatt az emberek a papagájaiknak új otthont kerestek: családi okokra és az ember-madár kötődésben felmerülő hibák miatti okokra. A családi okoknál az idő hiánya volt a leggyakoribb válasz, ezt követte a költözés. Az ember-madár kötődési problémáknál a rkoltozás volt a leggyakoribb ok, majd a csípés és az agresszió. (Goodman és mtsai. 2010)

Papagájok érzékelése

A madarak érzékeléséről nincs annyi ismeretünk, mint az emberekéről, vagy akár a hozzánk közelebb álló állatfajokról, mint például a kutyaéről. Megismerni azt, hogy a papagájok hogy érzékelik a világot azért fontos, mert ez sok normális és abnormális viselkedési elem eredetét megmagyarázza, valamint szorosan összefügg a kommunikációs módszereikkel. Az érzékelés és az anatómia kapcsolata a különböző állatfajoknál fundamentális, viszont olyan részei is vannak, amiket nehezebb tudományos módszerekkel kimutatni.

Látás

A madarak jelentős része főleg a vizuális képességeire hagyatkozik a napi tevékenységeinek végzése közben. A látásuk nagyjából az emlősökénél kétszer-nyolcszor élesebb. Ez annak köszönhető, hogy a madarak szeme jellemzően arányaiban nagy a fej többi részéhez képest, így egy nagy kép vetülhet a retinára. Emellett azoknál a madaraknál, amik nappal aktívak, nagyszámú csapot találunk. Például a sólyom foveaja 300.000 csapot tartalmaz négyzetmilliméterenként, míg ez embereké 147.000 csap/mm². Továbbá madaraknál közel minden csaptól egy axon vezet az agy fele, míg az emberi szem közel hat-hét millió csapot tartalmaz, de csak egy millió axon van a látóidegben.

A papagájoknak általában lapos szemük van, a pontos alakjuk azonban fajtól függően változik. Ennek jellemzője az, hogy a rövid tengely viszonylag kis képet sugároz a retinára, így más madarakhoz képest (főleg a ragadozó madarakhoz képest) kevésbé élesen látnak. A madarak szeme aszimmetrikus, ezzel kedvezve a binokuláris látásnak. A sclerájukat 10-18 darab kis csont erősíti.

Mivel a madaraknál a szemgolyó majdnem teljesen kitölti a szemüreget, a szem mozgása náluk általában korlátozottabb, mint az emlősöknél. Ugyanakkor a madarak nagy mértékben tudják mozgatni a fejüket és a nyakukat, ez kompenzálja a szem kis mértékű mozgathatóságát.

A madarak szemének egyik különlegessége az, hogy a pupillaszűkítő és -tágító izmai főleg harántcsíkt rostokból állnak, szemben az emlősök simaizmaival. Emiatt az anatómiai jellegzetesség miatt náluk a pupilla tágulása tudatos kontroll alatt áll. A pupilla gyors egymás utáni tágítása és szűkítése gyakran megfigyelhető agresszív vagy izgatott egyedeknél.

A papagájok gyakran fordítják oldalt a fejüket, ha új játékkal vagy tárggyal találkoznak. Viselkedési kutatások arról számolnak be, hogy szívesebben használják a laterális, egy szemű nézőpontot a távoli tárgyak megvizsgálására.

A madarak szemlencséje puhább, mint az emlős fajoké. A sárgás színű emlős szemlencséjével ellentétben, a madarak áttetsző lencséje átengedi a 400 nm alatti hullámhosszú fénysugarakat is, így az UV fényt is látják. A csapok végén lévő olajcseppek nyújtanak védelmet az UV sugárzás ellen. Míg az emberekénél a látás a három színű csap miatt trichromatikus (kék, zöld és piros), addig a madaraknál tetrachromatikus, időnként pentachromatikus, ami magába foglalja az UV fényt, a fluoreszcens fényt, a kéket, a zöldet és a pirosat. Az UV fény érzékelése feltételezhetően nagy szerepet játszik a papagájok viselkedéseiben. Számos papagáj tolla visszaveri az UV fényt. Tanulmányok mutatják,

hogy ez a tükröződés befolyásolja a párválasztást. Míg néhány papagájfajnál emberi szemmel nem érzékelhető a szexuális dimorfizmus, addig a papagájok számára látható különbségek vannak jelen, amit a tollakról és bőrről való UV fény különböző visszaverődése jelez. Néhány növény esetében is megfigyelhető az UV fény visszaverése a gyümölcs érésekor. Emellett a fiatal madarak szájnyílásában is megtalálhatóak UV fényt visszaverő felületek, amik az etetési ösztön kiváltásában játszanak szerepet.

A madarak képesek érzékelni 160 képkockát másodpercenként, összehasonlításképp ez embereknél csupán 50-60 képkocka másodpercenként. A legtöbb háztartásban használatos villanykörte nem folyamatos fényt bocsájt ki (100-120 hullámot másodpercenként), ami káros lehet a madarak mentális egészségére. A mesterséges fényforrások és az ablakon belépő napfény nem biztosít teljes spektrumú fényt. Ezért ajánlott a papagájoknak olyan teljes spektrumú világítást behelyezni, aminek magas a frekvenciája.

Viselkedésproblémák jelentkezése esetén érdemes megvizsgálni a madár látási viszonyait és ehhez kapcsolódó igényeit. Emellett okozhatnak viselkedésproblémát a szemmel és a látással kapcsolatos egészségügyi problémák is, például a katarakta miatt kialakuló vakság.

Hallás

A madarak a hallásuk segítségével észlelik a ragadozókat és a zsákmányokat, tájékozódnak a térben, és kommunikálnak fajtársaikkal. Énekük az egyik legkomplexebb hallással kapcsolatos jel, amit ismerünk. A papagájok esetében úgy tűnik ezek a vokalizációk jelentős részben tanult elemekből állnak.

A madarak fülének anatómiája számos ponton különbözik az emlősökétől. Ezek a külső fül hiánya; egy darabból álló középfülsont, a kolumella, ami az emlősöknél lévő három fülsontocska helyett található meg madaraknál; és az emlősöknél sokkal rövidebb érzékelő hallóhám a belső fülben. Például hullámospapagájokban az érzékelő felület 3-4 mm, míg embereknél ez 30 mm. A hallóhám hossza és a kolumella feltételezhetően korlátozza a hallás tartományát. Egy másik érdekes különbség a madarak és az emlősök között az érzékelő szőrsejtek elrendeződése. Az emlősöknél jellemzően egy sor belső szőrsejt található és két sor külső. Madaraknál több sor található, és nagyobb a változatosság a szerkezetben és az irányultságban. A különbségek funkcionális következménye eddig még nem tisztázott.

Az emlősök szőrsejtjeivel ellentétben a madarakéi képesek a regenerációra hangos zaj vagy ototoxikus anyagok által okozott sérülés után. Ennek köszönhetően a madarak képesek visszanyerni hallásukat.

A madarak fülének komplexitása nem teljesen ismert, ugyanakkor van egy papagájfaj, aminek a hallásáról számos kutatás készült, ez pedig a hullámpapagáj. Jól használható laboratóriumi kísérletekben, köszönhetően a kis méretének és könnyű tarthatóságának. A többi faj hallását kevesen tanulmányozták eddig, viszont az ismereteink alapján feltételezhető, hogy amiket megtudtunk a hullámpapagájok hallásáról, azok általánosíthatóak a többi fajra is.

A papagájok legjobban az 1 és 5 kHz közötti tartományban hallanak, és kevésbé jól 500 Hz alatt és 10 kHz fölött. A leghalkabb, amit meghallanak a hullámpapagájok megközelíti a 0 dB-t, a nimfapapagájok az 5dB-t, Narancshomlokú ékfarkúpapagáj esetében pedig a 20 Db-t.

Mindhárom fajnál a legalacsonyabb értéket 2 és 4 kHz között mérték. Ez megegyezik azzal a frekvenciával, amivel a természetben hívják egymást. Ez a típusú vokalizáció hosszú távú kommunikációra alakult ki, olyan környezetben, ami hangosabb, mint a laboratóriumi közeg.

A madarak általában (kivéve az éjszakai ragadozó madarak) nem kifejezetten jók a hangok lokalizációjában. A kisméretű fejük és a közel helyeződő fülük miatt kisebb időkülönbséggel érzékelik meg a hang a két fülükbe.

A hallás sokkal több, mint pusztán a hangok érzékelése és lokalizálása. A kommunikáció kialakulásának érdekében egy állatnak meg kell különböztetnie a különböző hangokat potenciálisan eltérő jelentésekkel. A komplex időbeli és frekvenciális struktúrája azt mutatja, hogy a madaraknak kiemelkedően jó képességeik vannak arra, hogy kis különbségeket vegyenek észre a hangok frekvenciájában, az amplitúdójában és az időbeli jellemzőiben.

Ízlelés és szaglás

Az ízlelőbimbók a nyelv bázisánál helyezkednek el a legtöbb vizsgált madárfajnál, például a csirkénél, a galambnál, a fecskénél, a ragadozó madaraknál és az énekesmadaraknál. Papagájok esetében azonban az ízlelőbimbók a choana nyílása mellett találhatóak, az oropharynx padlásán, a nyálmirigyekhez társulva. Az emlősökhöz viszonyítva a madaraknak rossz az ízérzékelésük. Míg az embereknek 9000 ízlelőbimbójuk van, a papagájok esetében ezt 300-400-ra becsülik, így nekik több ízlelőbimbójuk van,

mint a legtöbb madárfajnak. Összehasonlítás képpen a csirkének 250-350 darab van, a galambnak pedig csupán 37-75. Annak ellenére, hogy ilyen kisszámú ízlelőbimbójuk van, több kísérlet is azt mutatja, hogy az íz befolyásolja a takarmányválasztást és az elfogyasztott mennyiséget. A legtöbb madár könnyen érzékeli a sós és a savanyú ízt, míg az édes nem hatásos stimulus. Ugyanakkor a különböző ízekre adott válasz eltér a különböző fajok esetén. Néhány papagájfaj a cukros vizet választotta a sima víz helyett.

Az orrüregben lévő szaglóreceptorok főleg a caudális orrcsatornában találhatóak. A receptor rostok az orrcsatorna szaglőhámjából az agy úgynevezett bulbus olfactorius területére fut, ami a többi madárfajjal összehasonlítva, a papagájoknál kisebb. Érdekes azonban, hogy ennek ellenére magas a papagájok szaglő küszöbértéke. Kutatások azt mutatják, hogy az emlősökhöz (ember, kutya, patkány) hasonló a szaglő kapacitásuk. Kevés a madarak szaglásáról szóló kutatás látott napvilágot, viszont azok alapján úgy tűnik, hogy számos papagájfaj használja a szaglását élelmiszer-keresésre, navigációra, fészkelési helyhez való visszataláláshoz, szaporodáshoz, fiókaneveléshez és fészkek alapanyag kereséshez.

Tapintás

Számos típusú receptor található a papagájok csőrében és bőrében, például nyomásérzékelő, hőérzékelő, fájdalomérzékelő, ezekkel tudnak információt szerezni a környezetükből.

A madaraknál lévő tapintást érzékelő, más néven mechanoreceptorok a Herbs testecskék, a Merkel sejt receptorok, Grandry testecskék és a Ruffini végződés. A Herbs testecskék a legnagyobb számban jelen levő bőr receptorok, a rezgésekre érzékenyek és a csőrön, a lábokban és a bőrben található. Mivel közeli kapcsolatban állnak a tolltüszőkkel és az azokhoz tartozó izmokkal, így a toll testhez viszonyított pozíciójában van jelentősége. A Merkel sejtek elsősorban a nem-vízi madarak csőrében találhatóak, míg a Grandry testecskék a vízi madarakban fordulnak elő. Mindkettő a csőr végén helyeződik, ami a táplálékfogásban játszik szerepet. Míg a Ruffini testecskék az ízületi kapszulákban fordulnak elő, Ruffini végződéseket csak a lúd és a japán fürj csőrében találtak.

A mechanoreceptorok részt vesznek a viselkedési mintázatok kialakításában, például az etetési reflex kiváltásában, és az élelem csőrrel és lábbal történő megfogásában. A lábukban található érzékeny mechanoreceptorok segítségével olyan földrengéseket is érzékelni tudnak, amit a tulajdonosaik nem. (Luescher 2006b)

Papagájok szociális viselkedése

A legtöbb papagájfaj nem számít házasított állatnak, így fontos vizsgálni az eredeti származási területeiken a komplex szociális viselkedésüket. A szociális viselkedés nagyban különbözik a különféle fajok esetében. A legtöbb faj összetett társas csoportokban él, bár akad néhány faj (kakapo, *Strigops habroptilus*), aminek magányos az életvitele.

A madár-raj-alakítás fontos a ragadozók elleni védelemben, a párkeresésben, a terület védelmében és az élelemkeresésben. Gyakori, hogy baj esetén hangjelzéssel riasztják, figyelmeztetik egymást. Előfordulnak olyan madár-rajok, amik több fajból állnak, ez több előnnyel is jár. Így kisebb a verseny a táplálékért és a fészkelőhelyért, míg ugyan azt a biztonságot nyújtja, mint az egy fajból álló közösség.

A papagájoknál a kapcsolatépítő tevékenységek közé tartozik az egymás tollászása, etetése, a fizikai közelség megtartása, a pár kialakítása és a reprodukciós viselkedésformák. A rajban élő egyedek térbeli elrendeződése nem véletlenszerű. Az, hogy a különböző egyedek közötti kapcsolat milyen szoros, megfigyelhető az alapján, hogy milyen közel ülnek egymáshoz. Egymás kölcsönös tollászása az egyik legfontosabb viselkedésforma a pár kötődésének kialakításánál, és a kapcsolat fenntartásánál. A hímek lényegesen gyakrabban tollásznak nőstényeket, mint más hímeket. Ugyanakkor azonos nemű egyedek közötti tollászás is előfordul, ez a szociális kötődés egyik jele. Egymás etetése felnőtt papagájoknál szorosan összefügg a párosodással. (Luescher 2006c)

Papagáj viselkedésproblémák

Nem könnyű megkülönböztetni a normális és az abnormális viselkedést, hiszen gyakran a rendellenes viselkedés a természetes viselkedésmintákból ered. Nem minden viselkedésprobléma utal jólléti problémára, valamint a jóllét hiánya nem minden esetben eredményez viselkedésproblémát. (S. van Hoek és Ten Cate 1998)

Rossz állatjólléti körülmények között abnormális viselkedés alakulhat ki, a másik oldalról viszont a viselkedésprobléma gyakran a rossz jóllét eredménye. Ezeknek az abnormális viselkedéseknek az alapja kialakulhat fiatal korban, ilyenkor előfordul, hogy később már nem módosítható ez a viselkedés. Ugyanakkor az abnormális viselkedés fogalma számos jelenséget foglal magába, és nem minden viselkedésprobléma hátterében van jólléti hiány. A szakértők ugyanakkor egyetértenek abban, hogy az öncsonkítás, tolltépés és a sztereotíp viselkedés rossz környezeti viszonyok között alakul ki, és erős jelzői a csökkent jóllétnek. (S. van Hoek és Ten Cate 1998)

Romboló viselkedés

Fontos, hogy a tulajdonosok tisztában legyenek a papagájok normális viselkedésével. A papagájok természetüktől fogva kíváncsiak, érdeklődők és intelligensek, ebből eredően nagy igényük van a játékra. A kalitkában tartott papagájok gyakran unatkoznak és magányosak. A vadon élő papagájfélék az idejük jelentős részét töltik játékkal. Ezek közül talán a leggyakoribb a romboló viselkedés. A papagájoknak erős rágóösztönei vannak. A vadon élő papagájok ágakat rágnak, leveleket szednek szét és fakérgetek fejtenek le. Ezt az ösztönt ki kell elégíteniük mesterséges környezetben is, gyakran bútorokon, képkereteken, telefonzsínorokon, növényeken és egyéb berendezési tárgyakon. Amikor egy madár hosszú ideig ingerszegény, rágnivaló nélküli kalitkában van, akkor gyakran kialakulnak különböző viselkedésproblémák. Hatásos megoldás, ha biztosítunk nekik megfelelő, szétrágható anyagot, például természetes ágakat, leveleket, rágójátékokat. (Kennedy és Draper 1990)

Sztereotíp viselkedés

A sztereotíp viselkedés egy gyakran ismételt viselkedésforma, ami csaknem változatlan és látszólag céltalan. Egyedül, elzártan tartott állatoknál jellemző a kialakulása, gyakran megfigyelték állatkertekben és kisállat-kereskedésekben. Ezt a viselkedésformát leírták halaknál, hüllőknél, madaraknál és emlősöknél. Madaraknál a sztereotíp viselkedés jellemző megnyilvánulása lehet egy pont ismételt érintése a csőrrel, egy útvonalon történő folyamatos járkálás vagy egy helyen történő folyamatos bukfencezés.

Egy kanárikon végzett kísérletsorozat azt találta, hogy az egy útvonalon történő folyamatos járkálás gyakorisága csökkent a kalitka méretének lényeges növelésével, és akkor is, amikor a kisebb kalitkába hintát helyeztek. Redukálódott a gyakorisága annak, hogy egy pontot érintettek csőrükkel, amikor a madaraknak „dolgozniuk kellett” az élelemért (foraging toy). (Keiper 1969)

Tolltépés

A tolltépés egy összetett probléma, ami a tollazat megcsonkítását foglalja magába, azokon a területeken, amiket a madár elér a csőrével. Több faktor játszik szerepet a kialakulásában, ilyen például a szociális és környezeti viszonyok, a neurobiológia, a genetikai tényezők és az egészségügyi problémák. Kifejezetten gyakran figyelhető meg ez a probléma jákópapagájoknál (*Psittacus erithacus erithacus*) és kakaduknál (*Cacatua* spp.). A tolltépés feltételezhetően egy coping mechanizmus, ami negatív érzelmi állapotokra (pl.

stressz, unalom), és/vagy szuboptimális, kiszámíthatatlan vagy irányíthatatlan környezetre adott válasz. (van Zeeland és mtsai. 2013)

Az adrenocorticotrop hormon, az opiát-, a dopaminerg- és a szerotoninerg rendszerek szerepét mutatták ki a jelenség kialakulásában. A tolltépés megjelenését gyakran tulajdonítják szociális okoknak, mint például rossz szocializációnak és a szülők hiányának a nevelési időszakban. Az anya megvonása kézzel nevelésnél, és az ebből következő emberre történő imprinting eredményezheti azt, hogy a madár nem tanulja meg a fajára jellemző viselkedésmintázatokat. A szociális kapcsolataik igen erősek és életre szólóak, ebből feltételezhető, hogy a társ eltűnése (akár ember, akár másik madár) komoly stressz kialakulásával jár, és ebből eredően tolltépést eredményezhet. Ugyanakkor a papagáj által nem kívánt kontaktus más állattal vagy emberrel szintén okozhat stresszt és tolltépést. Ugyanúgy tolltépést eredményezhet a komplex és gazdag környezet hiánya, különösen az élelemkeresés lehetőségének elmaradása, valamint a kis kalitkaméret. A tolltépés kialakulásának egészségügyi okai között megtalálható az allergia, az endo- és ectoparaziták jelenléte, bőr irritáció (például mérgező anyagok, alacsony páratartalom), bőr kiszáradás, hypothyroidismus, túlsúly, fájdalom, a szaporító szervrendszer betegségei, szisztémás betegségek, hypocalcaemia, papagájok csőr- és tollbetegsége (Parvovírus okozta betegség) és még számos betegség. Okozhatja ezen kívül az eleség hiányos összetétele is. (van Zeeland és mtsai. 2009)

Krónikus tojásrakás

A nőtény madarak átlagosan évente egyszer, ritkán évente kétszer tojnak tojást. A papagájoknál nincs szükség a tojás megtermékenyítésére ahhoz, hogy tojjanak, sok egyed tojik terméketlen tojásokat. A természetben a tojásrakást egy szaporodás előtti időszak előzi meg, az erre az időszakra jellemző táplálkozással. A tojás termelődéséhez szükséges faktorok fajonként, sőt bizonyos fajoknál élőhely szerint is különböznek.

A leggyakoribb stimuláló faktorok a következők: fény ciklus, páratartalom, élelmiszer elérhetőség, tojásrakási hely elérhetősége, partner elérhetősége. A nőtény papagájoknál a tojásrakás megelőzésére a következő módszerek alkalmazhatók:

- Állandó 12 órás fény-12 órás sötét ciklus fenntartása.
- Állandó páratartalom tartása.
- Folyamatos, jó minőségű eleség etetése, a kalóriatöbblet elkerülése. Segít a pellet etetés és az élelmiszerkereső játékok (foraging toy) behelyezése.

- Egynemű párok tartása. Ha vannak hím egyedek is, akkor az év bizonyos szakaszaiban érdemes őket elzárni a nőtényektől.
- A potenciális fészkelő dobozok/helyek behelyezésének/kialakításának kerülése.
- A madár-ember párkötődés kialakulásának elkerülése. Ezen belül el kell kerülni az egymás etetését, bizonyos területek simogatását (például szárny alatti terület) (Chitty 2013)

Kóros ember-papagáj kötődés

Számos viselkedésforma megjelenése köthető a papagájok infantilizációjához és anthropomorfizálásukhoz. Az infantilizáció, amikor kifejezett, felnőtt madarat embergyerekként kezelnek. Az antropomorfizálás esetén a madarat emberi jelleggel ruházza fel a tulajdonos. Ilyen például az emberi ennivalóval etetés, az ünnepek közös megünneplése, a halálról való nézőpont és a madár viselkedésének félreértelmezése. A természetben a papagájok fészeklakók, azaz teljesen a szüleikre vannak utalva az életük elején. A szüleik regurgitált eleséggel etetik őket, ami a táplálás mellett az egészséges bélflóra kialakításában is szerepet játszik. Fogságban ezt a folyamatot gyakran a tenyésztő átveszi, kézzel eteti, elválasztva a szülőktől, hogy a madarat hozzá szoktassa az ember jelenlétéhez, hogy szoros kötődés jöjjön létre ember és madár között.

A simogatás szerepe eltérő az emberek és a papagájfajok között. Az utóbbi csoportnál a szárny alatti területen, a háton és a farktollaknál történő simogatás szexuális stimulálást vált ki, aminek hormonális hatásai is vannak. Az ezen területeken történő folyamatos fizikai kontaktus az állandó környezeti viszonyokkal (állandó hőmérséklet, fényes órák száma) azt eredményezi, hogy a madarak nem tudják a ciklikusságot fenntartani a nemi aktivitásban. Ez hosszútávú megemelkedett hormon aktivitást eredményez, ami kifejezetten megterhelő számukra.

A papagájokat a történelem folyamán gyakran tartották ritka, egzotikus státuszsimbólumként, például egy sikeres katonai hódítás emlékeként, vagy a vagyonuk élő jeleként. Az egzotikus állatok tárgyként kezelése a mai napig is előfordul. Ilyenkor a tulajdonosok gyakran nem veszik figyelembe a madár igényeit, így egyedül tartják őket, ingerszegény, vagy egyéb szempontból nem megfelelő környezetben. (Anderson 2014)

Rikoltozás

Csaknem minden papagájfaj képes fülsüketítő hangot kiadni. A vadon élő papagájok általában elég vokálisak. Hajnalban hívják egymást az éjszakai szállásukról,

majd a madarak felszállnak, és addig hívják egymást, míg le nem szállnak élelmet keresni, gyakran kilométerekkel arrébb. Ez a viselkedés ismétlődik este, amikor visszatérnek az éjszakai pihenőhelyükre. Ebből következően a papagájtartók számíthatnak rá, hogy a madaraik hajnalban és naplementekor lesznek a leghangosabbak. Mivel ez egy normális viselkedésforma, ennek korlátozása komoly kihívások elé állítja a tulajdonost. Az egyik módja a vokalizáció csökkentésének, ha az etetést a várható hangos periódus elé időzítjük, például napfelkelte előttre. Ugyanakkor fontos, hogy ne kapjon eleséget, amikor éppen hangoskodik, mert ebben az esetben megerősítjük a nem kívánatos viselkedését.

A kora reggeli hangoskodást azzal is meg lehet előzni, ha redőnyt rakunk arra a helysége, ahol a madarak töltik az éjszakát, vagy letakarjuk a madarakat az éjszakára. A redőnyt akkor húzzuk fel, és a takarást akkor szedjük le, amikor a nap már felkelt, így csökkentve a stimulust azzal, hogy az éjszakát egy csapásra nappallá változtatjuk.

Leggyakrabban azért rikoltoznak, hogy felkeltsék magukra a gazdájuk figyelmét. Egy felmérés szerint a tulajdonosok 65%-a válaszolt a hangadásra valamilyen módon. Ez természetesen megerősíti a madár motivációját a hangoskodásra. Érdekes elkerülni a visszakiabálást, hiszen a hangos vokalizáció csak arra buzdítja a madarat, hogy válaszoljon. Ugyanakkor az unalom és a magány is eredményezhet ilyen magatartást, mivel a papagájok szociális állatok.

A csökkent vokalizáció ugyanakkor utalhat valamilyen a háttérben rejlő betegsége. A papagájok, mint prédaállatok, híresek arról, hogy megpróbálják elrejteni a betegsége utaló jeleket. Ezért bármilyen csökkent aktivitás vagy mérsékeltebb vokalizáció okát érdemes mélyebben kivizsgálni. (Kennedy és Draper 1990)

Agresszió

Az agresszió az egyik legsúlyosabb viselkedésprobléma az összes kedvtelésből tartott állatnál, így a papagájoknál is. Az erős állkapcsukkal és kampós csőrüjükkel komoly sérüléseket tudnak okozni a tulajdonosaiknak, más embereknek és állatoknak. Mint ahogy a többi fajnál is, a papagájoknál is több kiváltó oka lehet az agresszióknak. Háttérok lehet félelem, kondicionálás, territorialitás vagy a párhoz való kötődés. Agresszív madarak gyakran jobban viselkednek állatorvosi rendelőben vagy más, ismeretlen helyen, mint az otthoni környezetükben. Ezért, ha a vizsgálatot a madár otthonán kívül végzik, akkor a valós viselkedésre nem mindig derül fény.

Félelmi agresszió

Mivel a papagájok préda állatok, így a félelem az egyik leggyakoribb motivációjuk a csípésre. Itt nem található különbség a nemek és a különböző korú madarak között. Tulajdonképpen ez egy természetes válasz arra, ha a papagáj valakitől, valamitől fél. A probléma az, ha valakit fenyegetésnek gondol.

Kondicionált agresszió

Ezt az agressziótípust domináns agressziónak is nevezik. Az állatok a fajra jellemző kis jelzésekkel minimalizálják az agressziót, ez viszont madár és ember kommunikációnál nem működik. Ugyanakkor a madarakat könnyen lehet nem szándékosan kondicionálni arra, hogy agresszívak legyenek, ha az ember elhárít egy agresszív megnyilvánulástól. Amennyiben az agresszió következetesen sikeres, akkor a papagáj magabiztos lesz, így a félelmi agresszió is átalakulhat támadó agresszióvá.

Territoriális agresszió

Bizonyos fajok hajlamosabbak a territoriális agresszióra, mint mások. Gyakrabban fordul elő afrikai szürke papagájok és amazon papagájok esetében. Tenyésztéskor minden papagáj hajlamos territoriális viselkedést mutatni a fészek és a kalitka felé. Territoriális agresszióról akkor beszélünk, ha a madár kizárólag a kalitkájához vagy más életteréhez köthetően mutat agresszív viselkedést. Ugyanakkor lehetséges, hogy egy madár egyszerre mutat territoriális és egyéb agresszióra utaló jeleket, és persze a kalitkán belül is előfordul például félelmi agresszió. (Luescher 2006d)

Félelem

A félelem kritikus probléma lehet papagájoknál, különösen mikor a tulajdonos bizalmon alapuló kapcsolatot próbál kiépíteni vele. A félelem ugyanakkor komoly stresszt is okoz. A papagájok kisméretű préda állatok, míg az emberek nagy ragadozók. A félelem számtalan inger eredménye lehet, gyakran olyanoké, amiket az emberek nem is gondolnak fenyegetésnek. Ennek az az eredménye, hogy sok tulajdonos, ahelyett, hogy türelmes és megnyugtató lenne, ideges lesz az ilyen tüneteket produkáló madártól. Emellett a papagájokra jellemző a neofóbia, ami azt jelenti, hogy félnek az új dolgoktól. Ez érthető, mivel préda állatok lévén, a természetes élőhelyükön segíti az életben maradásukat, ha az új dolgokat óvatosan közelítik meg.

Félelmi agresszió

A félelem a hagyományos „üss vagy fuss” formában jelenik meg. A papagájok ösztönösen megpróbálnak elrepülni az érzékelt veszély elől, azonban ha a menekülés lehetetlen (például vágott szárnyak vagy a kalitka miatt), akkor az alternatív megoldást, a támadást választják. Ez rosszabbodik, ha a tulajdonos agresszióval válaszol, hiszen ez még több félelmet generál a madárban, így még több agressziót hoz elő. Ehelyett meg kell vizsgálni a szituációt, és keresni kell olyan technikákat, amikkel fokozatosan deszenzitizálni lehet a madarat, vagy teljesen el kell kerülni azokat a szituációkat, amik félelmet keltenek.

Fóbia

A humán pszichológiában a fóbiát úgy definiálják, hogy „bármilyen alaptalan vagy ésszerűtlen félelem vagy rettegés”. Vad papagájoknál logikus, hogy féljenek a ragadozóktól, ugyanígy a közeledő ember képe érthetően okoz rémületet nem szelíd papagájok esetében. Azonban nem ez a helyzet a fogságban nevelkedett papagájok esetében. Amikor nincs kiváltó ok, a madár mégis váratlanul félelemmel reagál emberekre, hangokra vagy árnyékokra, akkor a fóbia kifejezés tűnik megfelelőnek.

A fóbiás, vagy neurotikus félelemmel küzdő papagájjal való bánásmód borzasztóan megterhelő lehet. Sajnos sokan gondolják azt, hogy a fóbia egyet jelent a félelemmel. Egy fóbiás madár nem csupán fél új játéktól vagy embertől. Annak ellenére, hogy emberek között, fogságban nevelkedett, ezek a papagájok úgy viszonyulnak az emberekhez, mint a vadmadarak a ragadozókhöz.

Mivel fóbiás madarakban túlzott félelem van jelen, így mindig elmenekülni próbálnak, soha nem támadnak.

Fóbiával küzdő papagáj rehabilitációja

A rehabilitáció igen hosszú folyamat lehet, de a fóbiával élőkön lehet segíteni, tapasztalattal és rengeteg türelemmel. Anxiolytikus gyógyszerek gyakran segítenek a folyamat felgyorsításában. Ezek csökkentik a szorongást, így olyan állapotba hozzák a madarat, hogy képes legyen tanulni.

Az első lépés a bizalom újraépítése. Azt ajánlják, hogy a tulajdonos vigyen egy széket olyan közel a madár kalitkájához, hogy az ne rémítse meg, és ott üljön naponta. A hangos olvasás, vagy éneklés segít a pozitív kapcsolat kialakításában (habituláció). A direkt szemkontaktus kerülendő, ehelyett érdemes rövid pillantásokat vetni a madár felé, majd az egész fejet elfordítani. A széket lassan közelebb lehet helyezni a kalitkához, és a

tulajdonos egyre hosszabb ideig nézheti a madarat (deszenzitizáció). A jutalomfalat adás is működhet, ha a papagáj nem fél túlzottan, és elveszi a falatot. Alternatív módon lehet a kedvenc eleségét csak akkor behelyezni, ha ott van a tulajdonos, így ezeket a helyzeteket valami pozitívval fogja összekapcsolni (ellenkondicionálás). Fontos, hogy a papagáj a saját ütemében tudjon haladni, nem szabad siettetni.

Állatorvosi vizsgálat

Sok papagáj válaszol negatívan az állatorvosi vizsgálatokra és kezelésekre. Fontos, hogy a tulajdonosok megértsék, hogy csak rontanak a helyzeten, ha szorongással viszonyulnak a szükséges beavatkozásokhoz. Ez sokat ronthat a papagáj és a tulajdonos közötti viszonyon. Ebből kifolyólag számos tapasztalt állatorvos azt javasolja, hogy ezek a beavatkozások a tulajdonos jelenléte nélkül folyjanak. Azért, hogy minél kevésbé kösse össze a traumát a tulajdonossal, érdemes egyből a hordozóba visszahelyezni, és nem a tulajdonos kezébe. Otthon érdemes kinyitni a szállítót, engedni, hogy a madár magától jöjjön ki, csak akkor érdemes megközelíteni, ha a testbeszéde azt mutatja, hogy megnyugodott. (Luescher 2006e)

Módszertan

A részletes irodalmi kutatás után a google drive segítségével megalkottam két kérdőívet, egyet a jelenlegi és korábbi papagájtulajdonosoknak és egyet a papagájokkal foglalkozó állatorvosoknak. Ezek a kérdőívek több hónapon keresztül voltak elérhetőek.

A tulajdonosokat arra kértem, hogy egy kérdőívet egy papagájról töltsenek ki, amennyiben több madár van/volt a tulajdonukban, lehetőséget adtam arra is, hogy mindegyikről töltsenek ki egyet-egyet. Ebben az esetben jelígt kellett nekik megadni, hogy azonosítani tudjam a tulajdonost és a hozzá tartozó madarakat.

A tulajdonosoknak szóló kérdőívben 85 kérdés található, azonban vannak olyan részek, amik attól függően jelennek meg, vagy maradnak ki, hogy a kitöltő milyen választ adott egy korábbi kérdésre. Az egyik ilyen kérdés arra vonatkozott, hogy jelenleg a tulajdonában van-e az papagáj, amiről a kérdőívet tölti ki. Ha nemleges választ adott, akkor egy olyan oldalra vezette a kérdőívet, ahol kifejezetten a korábbi papagájtartóknak szóló sajátos kérdéseket tettem fel.

A kérdőív utolsó oldalának tartalma attól függ, hogy az azt megelőző lapon hogy válaszolt az egyik kérdésre, ami arra vonatkozott, hogy jártak-e szakembernél a viselkedésproblémájával kapcsolatban. Ha igenlő választ adtak, akkor ennek a részleteire kérdeztem rá. Ha nemleges feleltek, akkor arra voltam kíváncsi, hogy milyen lépéseket tennének abban az esetben, ha viselkedésproblémát vennének észre kedvencüknél.

A kérdőívet számos papagájjal és díszmadarakkal foglalkozó, gyakran zárt, Facebook csoportban osztottam meg. Két héttel az első megosztás után kiraktam még egyszer mindegyik csoportba. Kihangsúlyoztam, hogy azoknak szól ez a kérdőív, akik jelenleg tartanak papagájt, vagy akik bármikor korábban tartottak. Így végül 216 válasz érkezett.

Azok, akik tagjai ilyen Facebook csoportoknak, feltételezhetően nyitottabbak és érdeklődőbbek, mint az átlagos papagájtartók, ez potenciálisan torzíthatja az eredményeket. Az interneten a fiatalabb generáció túlreprezentált, míg az idősebb korosztály alulreprezentált. Ugyancsak kritikaként lehet megemlíteni azt, hogy az ilyen internetes kérdőíveknél ellenőrizhetetlen a kitöltő válaszainak valóságtartalma.

Az állatorvosoknak szóló kérdőívet a továbbképzési osztály segítségével küldtük ki az egzotikus szakállatorvosok levelezőlistájára, ezen felül e-mailben felkerestem néhány állatorvost, akiről tudtam, hogy foglalkozik papagájokkal. Ebben a kérdőívben, tiszteletben

tartva, hogy az állatorvosok nagyon elfoglaltak, csak 23 kérdés szerepelt. Összesen 14 válasz érkezett az állatorvosi kérdőívre.

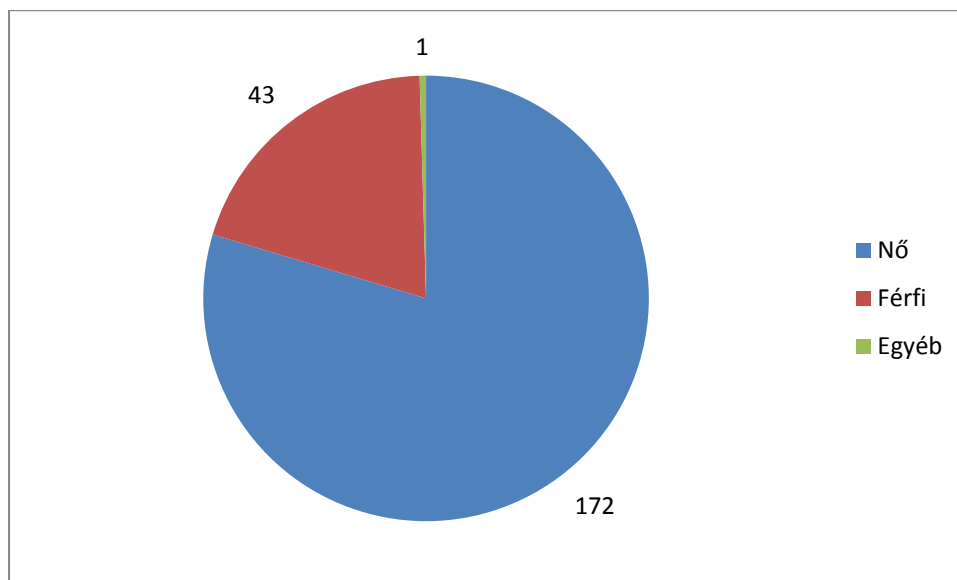
A diplomamunkám négy fő részre tagolódik, ezek a következők: a papagájtartók demográfiai adatai, a tartási körülmények viselkedésproblémákra gyakorolt hatásai, a papagájtól való megválás indítékai és a viselkedésproblémák állatorvosi vonatkozásai.

Az adatokat az Microsoft Excel program felhasználásával dolgoztam fel. A p értéket <https://www.socscistatistics.com/tests/chisquare/default2.aspx> weboldal segítségével, a χ^2 teszt felhasználva számoltam.

Az eredmények értékelése

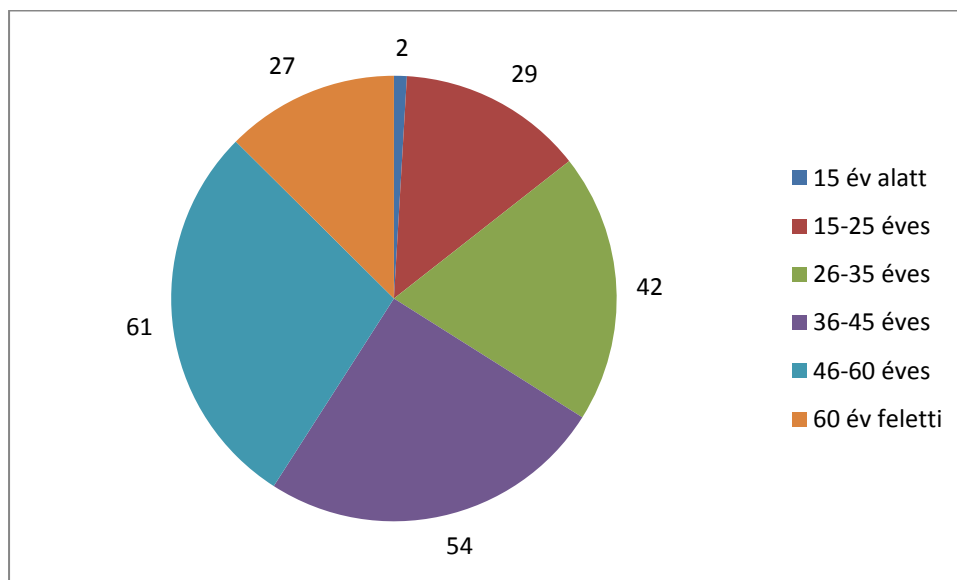
A tulajdonosok demográfiai adatainak részletes elemzése.

1. ábra: A kitöltők nemi eloszlása

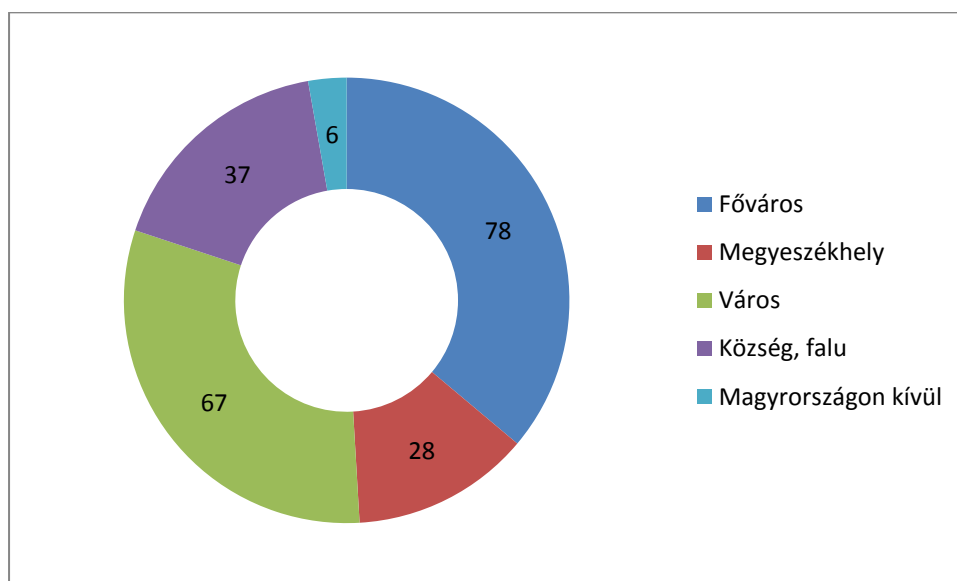
A kérdőívet kitöltő papagájtulajdonosok nagyrésze (79,6%) nő, kisebb része férfi (19,9%), és egy válaszadó az „egyéb” (0,46%) kategóriát jelölte.

2. ábra: A kitöltők életkor szerinti elosztása

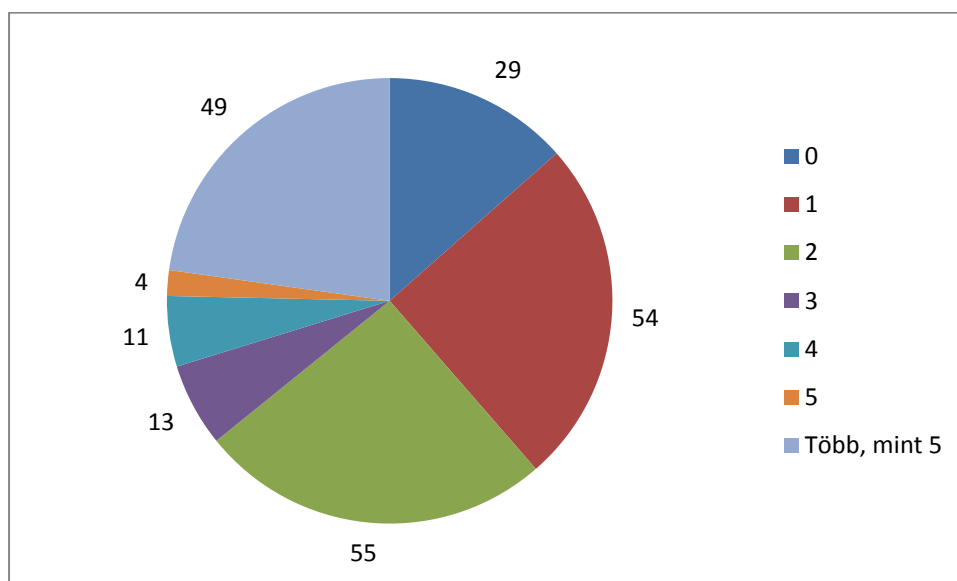
A papagájtartók inkább az idősebb generációba tartoznak. 12,6%-uk van 60 év felett, 28,4%-uk 46-60 év között, 25,1%-uk 36-45 év között, 19,5%-uk 26-35 év között, 13,5%-uk 15-25 között és csupán 0,9%-uk van 15 év alatt. Ez azzal magyarázható, hogy papagájt, hosszú várható élettartamuk miatt inkább olyanok választanak, akiknek stabilabb, kiszámíthatóbb, jobban tervezhetőbb az élete.

3. ábra: A papagájtartók lakhely szerinti megoszlása

A tulajdonosok 36,1%-a a fővárosban lakik, 31,0%-a városban, 17,1%a községben vagy faluban, 13%-a megyeszékhelyen és 2,8%-a külföldön.

4. ábra: Az egy tulajdonos által tartott papagájok száma

Sok tulajdonos (25,1%) még mindig magányosan tart papagájt. 25,6%-uk tart kettőt, 6%-uk három darabot, 5,1%-uk négy darabot, 1,9%-uk öt darabot, 22,8%-uk több mint öt darabot. 13,5%-uk jelenleg nem tart papagájt. Egyre jobban elterjedt a köztudatban, hogy a papagájok társas lények, és csak fajtársaikkal érzik jól magukat. Sajnos azonban még így is sok tulajdonos tartja magányosan a madarát.

Tartási körülmények hatásai a viselkedésproblémákra

A kérdőívemben számos kérdést tettem fel a madarak tartási körülményeivel és a viselkedésproblémáikkal kapcsolatban. Az ezekre adott válaszokat érdemes elemezni, összevetni egymással, mert a szakirodalom szerint sok viselkedésprobléma háttérében állnak környezeti hatások.

A legtöbb eredményem nem mutat statisztikailag szignifianciát, ez a kis mintaszámból és a nem reprezentatív jellegéből következik. Ennek ellenére érdemes ezeket az eredményeket is megemlíteni, mert érdekes irányokra mutatnak rá.

A kérdőívre 216 válasz érkezett. Azoknál a számításoknál, amelyeknél nem tudtam értékelni az összes választ (akár azért, mert nem adott választ, akár azért, mert nem értékelhető válasz érkezett) ott az adott résznél ezt külön feltüntettem.

Sztereotíp viselkedés

A sztereotíp viselkedést két formájára kérdeztem rá:

- „Ugyanazon viselkedés többszöri, egymás utáni ismétlése (például egy útvonalon történő folyamatos járkálás, vagy többször, egy helyen ismétlődő bukfencezés)”
- „Egy pont ismételt érintése a csőrrel”.

A szakirodalom szerint a hinta vagy spirálkötél jelenléte csökkenti a sztereotíp viselkedés megjelenési arányát.

1. Táblázat: sztereotíp viselkedés kapcsolata a hinta/spirálkötél jelenlétével „Ugyanazon viselkedés többszöri, egymás utáni ismétlése (például egy útvonalon történő folyamatos járkálás, vagy többször, egy helyen ismétlődő bukfencezés)”

	Van hinta, spirálkötél (db)	Nincs hinta, spirálkötél (db)
Mutatja a viselkedésmintázatot	10	12
Nem mutatja a viselkedésmintázatot	108	86

Azon egyedek közül, amelyeknél van hinta vagy spirálkötél 8,47% mutatja a fent megnevezett sztereotíp viselkedésmintázatot, míg, amelyeknek nincs, azok közül 12,24%. Ezek az adatok azt mutatják, hogy azoknál a madaraknál, amelyeknél van hinta vagy spirálkötél ez a viselkedésmintázat ritkábban fordul elő, habár a p érték (0,3671) nem mutat statisztikailag szignifikáns eltérést.

2. Táblázat: sztereotíp viselkedés kapcsolata a hinta/spirálkötél jelenlétével
„Egy pont ismételt érintése a csőrrel”

	Van hinta, spirálkötél (db)	Nincs hinta, spirálkötél (db)
„Egy pont ismételt érintése a csőrrel”	12	13
Nem mutatja a viselkedésmintázatot	106	85

Ahol van spirálkötél behelyezve, a madarak 10,17%-a mutatja ezt a sztereotíp viselkedésmintázatot („Egy pont ismételt érintése a csőrrel”), míg ahol ez nincs, ott 13,27%. Ez megegyezik azzal az iránnyal, ami a szakirodalomban található, azonban a p érték 0,4789, tehát az eredmény nem statisztikailag szignifikáns.

3. Táblázat: sztereotíp viselkedés kapcsolata a hinta/spirálkötél jelenlétével
Mindkét vizsgált sztereotíp viselkedésmintázat

	Van hinta, spirálkötél (db)	Nincs hinta, spirálkötél (db)
Mindkét sztereotíp viselkedésmintázatot mutatja	3	9
Nem mutat sztereotíp viselkedésmintázatot, vagy csak az egyiket mutatja	115	89

Megvizsgáltam a két sztereotíp viselkedésmintázatot együtt, ekkor a következő eredmények születtek:

Azon madarak közül, amelyeknél van hinta vagy spirálkötél a tartási helyen, 2,61% mutatja mind a két viselkedésmintázatot, azok közül, akiknél nincs, 9,18%. A p érték 0,0339, tehát az eredmény statisztikailag szignifikáns. Ez megegyezik a szakirodalomban kimutatott eredményekkel.

Az élőhely mérete negatív korrelációt mutat a sztereotíp viselkedés kialakulásával. Minél nagyobb élettere van a papagájnak, annál kisebb valószínűséggel jelentkezik a sztereotíp mozgásformák. Összehasonlítottam a sztereotíp viselkedésformák gyakoriságát a papagájok élőhelyének méretével, pontosabban azzal, hogy a tulajdonos elmondása alapján

képes e repülni a tartási területén. Azért nem a tartási terület pontos méretét vettem itt figyelembe, mert a különböző fajba tartozó papagájok mérete igen eltérő. Abban az élettérben, amiben egy hullámos papagáj képes repülni, egy arapapagáj már nem.

Ennél a résznél kivettem az adatkészletből azokat a kitöltőket, akik az élőhely méreténél saját válasz adtak meg, mert az alapján nem tudtam beazonosítani, hogy a benne élő madár tud e repülni vagy sem. Így összesen 204 válaszból készült az elemzés.

4. Táblázat: sztereotíp viselkedés kapcsolata a tartási hely méretével

	Tud repülni (db)	Nem tud repülni (db)
Mindkét sztereotíp viselkedésmintázatot mutatja	2	9
Nem mutat sztereotíp viselkedésmintázatot, vagy csak az egyiket mutatja	88	105

11 madár mutatja mindkét sztereotíp viselkedési formát. Azok közül az egyedek közül, amelyek tudnak repülni 2,22%, azok közül, amelyek nem, azok közül 7,89%. Ez abba az irányba mutat, hogy nagyobb élőhelyen kevésbé alakulnak ki a sztereotíp viselkedésre jellemző mozgásformák, jóllehet a p érték 0,0749, nem statisztikailag szignifikáns.

A foraging toy olyan eszköz, amibe ha ennivalót rejtünk, az állatnak dolgoznia kell azért, hogy megszerezze. A természetben a vadállatok idejük jelentős részét élelem keresésével töltik, ezzel számottevő mentális energiát használnak fel. Fogságban tartott madarak élőhelyére a foraging toy-okat környezetgazdagítás céljából érdemes behelyezni.

5. Táblázat: sztereotíp viselkedés kapcsolata a foraging toy alkalmazásával

	Gyakran van foraging toy (db)	Ritkán vagy foraging toy, vagy nincs egyáltalán (db)
Mindkét sztereotíp viselkedésmintázatot mutatja	1	11
Nem mutat sztereotíp viselkedésmintázatot, vagy csak az egyiket mutatja	38	166

Azok az egyedek, amelyeknél gyakran van behelyezve foraging toy, 2,5% mutatja mind a két sztereotíp viselkedésformát, azok, amelyeknél ritkán vagy soha nincs, 6,63%. A p érték 0,36761 tehát nem szignifikáns, de az adatokból látszik a tendencia, a foraging toy jelenléte csökkenti a sztereotíp mozgásformákat. A nagyobb méretű, ingerekben gazdagabb (például hinta, spirálkötél, foraging toy) élettér csökkenti a sztereotíp viselkedésminták előfordulásának gyakoriságát, míg ezek hiánya növeli.

Rikoltozás

A papagájok egyik legjelentősebb kommunikációs formája a vokalizálás. Ez a tulajdonosok szempontjából zavaró lehet, annak ellenére, hogy ez gyakran természetes magatartásforma. A természetes élőhelyükön a nagy távolságokon át történő kommunikációt segíti az éles hangjuk, egy emberi élettérben azonban zavaró lehet. Nem megfelelően kezelve sokat ronthat az ember-papagáj kapcsolaton. A tulajdonosok gyakran még meg is erősítik ezt a viselkedést figyelemmel (ami a madár számára gyakran önmagában pozitív megerősítés), vagy azzal, hogy visszakiabálnak.

Az adatok feldolgozásából kizártam azokat a válaszadókat, akik jelenleg nem tartanak papagájt, mivel nem tudni, hogy az a papagáj, amelyről kitöltötték a kérdőívet, egyedül, párban vagy csoportosan élt. Így összesen 188 válaszadó adatait elemeztem.

6. Táblázat: rikoitozás kapcsolata az egyedüli tartással

	Egyedüli madár (db)	Párban vagy csoportosan él (db)
Rikoitozik	39	69
Nem rikoitozik	15	65

Az egyedül tartott madarak 72,22%-áról nyilatkozta azt a tulajdonosa, hogy rikoitozik, míg a párban vagy csoportosan tartott papagájoknál ez csupán 51,49%. A p érték 0,00929, ami statisztikailag szignifikáns.

Ember etetése (regurgitáció)

Az ember etetése (a regurgitáció egyik formája) gyakran a túl szoros kötődés egyik jele, azt mutatja, hogy a madár párként kezeli a tulajdonost. A nem megfelelő fizikai érintés (például simogatás a szárny alatti területen) a papagájoknál az ivari viselkedés megjelenési formája. Ez felborítja a hormonális egyensúlyt, ami igen megterhelő a madarak szervezetére.

7. Táblázat: Ember etetése (regurgitáció) kapcsolata a szárny alatti simogatással

	A tulajdonos simogatja a szárny alatti területet (db)	A tulajdonos nem simogatja a szárny alatti területet (db)
Etet embert (regurgitáció)	2	9
Nem etet embert	18	187

Abból a csoportból, ahol a tulajdonos simogat a szárny alatt, 10,00% etet embert, ahol nem simogatnak a szárny alatt, ott ez csupán 4,59%. Ez pont fordított eredmény, mint amit az irodalom alapján vártam. A p érték 0,2946, Valószínűsíthető, hogy ez az eredmény a kicsi mintaszámból és a nem reprezentatív mintavételből ered.

Tolltépés

A tolltépés hátterében számos ok rejtőzhet, beleértve tartási viszonyokat, egészségügyi problémákat, és fiatalkori nevelési stratégiákat. Ebben a részben a következő

állítás igazolását kerestem: a kézzel nevelt madarak nem tanulják meg a fajukra jellemző viselkedésformákat, ez stresszt okoz, ami tolltépésben manifesztálódik.

Ennél a résznél kivettem az értékelésből azokat, akik azt válaszolták, hogy „nem tudom”, és azokat, akik saját választ adtak meg, mert ezekből jellemzően nem derült ki, hogy hogyan nevelték a papagájokat. Így végül 166 válaszból végeztem az adatelemzést.

8. Táblázat: Kézzel nevelés kapcsolata a tolltépéssel

	Szülők által nevelt (db)	Nem szülők által nevelt (db)
Tolltépő	2	7
Nem tolltépő	50	107

A szülők által nevelt papagájok közül 4,00% tolltépő, míg a nem szülők által neveltek közül 6,54%. A p érték 0,5448, így ez nem számít statisztikailag szignifikáns eredménynek, de a tendencia alátámasztja az állítást.

Krónikus tojásrakás

A krónikus tojásrakás igen megterhelő a nőstény papagájok szervezetére. Az egyik kiváltó tényező a fészkelési lehetőség elérhetősége.

9. Táblázat: Krónikus tojásrakás kapcsolata a fészkelőhely jelenlétével

	Van fészkelési lehetőség (db)	Nincs fészkelési lehetőség (db)
Krónikus tojásrakó	3	1
Nem krónikus tojásrakó	26	36

Azon egyedek közül, amelyeknek van fészkelési lehetősége (akár ideiglenesen, akár állandóan) 10,34% krónikus tojásrakó, míg azon egyedeknél, ahol ilyen lehetőség nincs, 2,70%. Habár a p érték 0,1965, tehát az eredmény nem mutat szignifikanciát, az eredmény tendenciája mégis egybevág a szakirodalommal.

Agresszió

Az agresszió egy speciális formája a tulajdonossal ellentétes nemű ember felé irányuló agresszió. Ennek a hátterében gyakran féltékenység rejlik.

10. Táblázat: A nők felé irányuló agresszió kapcsolata a tulajdonos nemével

	Férfi tulajdonos (db)	Nem férfi tulajdonos (db)
Agressziót mutat ismert nők irányába	2	8
Nem mutat agressziót ismert nők irányába	41	165

A férfi tulajdonban lévő papagájok közül 4,65%, míg a nem férfi tulajdonban lévők 4,62%-a mutatott agressziót nők irányába. A p érték 0,994009. A két érték között, minimális a különbség, így a vizsgálatom nem mutat korrelációt a két változó között.

11. Táblázat: A férfiak felé irányuló agresszió kapcsolata a tulajdonos nemével

	Női tulajdonos (db)	Nem női tulajdonos (db)
Agressziót mutat ismert férfiak irányába	12	3
Nem mutat agressziót ismert férfiak irányába	160	41

A nők tulajdonában lévő madarak esetében a férfiak irányában előforduló agresszió 6,98%, míg a nem női tulajdonosok esetében 7,31%. A p érték 0,9754, ami nem statisztikailag szignifikáns. Az előbbihez hasonlóan itt se mutatkozik korreláció az adatok között.

A papagájtartók és tenyésztők körében kering egy olyan teória, hogy a hím papagájok hajlamosabbak agresszíven viselkedni ismert nők irányába, a tojók pedig az ismert férfiak irányába. Itt kizártam azokat a válaszadókat, akik a „tojó” vagy a „hím” válaszon kívül mást jelöltek meg, így összesen 192 kitöltő válaszát elemeztem.

12. Táblázat: A nők felé irányuló agresszió kapcsolata a papagáj nemével

	Hím papagáj (db)	Nem hím papagáj (db)
Agressziót mutat ismert nők irányába	5	2
Nem mutat agressziót ismert nők irányába	124	61

A hím papagájok 3,88%-a mutat agressziót ismert nők irányába, míg a nem hím papagájok közül 3,17%. A p érték 0,8077, ami nem statisztikailag szignifikáns. Ezek alapján a feltételezés megdőlni látszik.

13. Táblázat: A nők felé irányuló agresszió kapcsolata a papagáj nemével

	Tojó papagáj (db)	Nem tojó papagáj (db)
Agressziót mutat ismert férfiak irányába	7	5
Nem mutat agressziót ismert férfiak irányába	56	124

A tojó papagájok 11,11%-a mutat agresszivitást ismert férfiak irányába, a nem tojók közül pedig 3,87%. A p érték 0,05182, ami nem statisztikailag szignifikáns, de igen közel áll hozzá. Az adatok abba az irányba mutatnak, hogy a tojók hajlamosabbak agresszív viselkedést mutatni férfiak irányába.

Érdekes, hogy a tojó papagájok esetében majdnem statisztikailag szignifikánsan látszik az összefüggés, míg hímek esetében nem mutat korrelációt a két változó. Ez lehet pusztán a véletlen és a kis mintaszám eredménye, de lehet, hogy van valami háttér oka. Mindenképpen érdemes lenne további, nagyobb mintaszámú vizsgálatokat végezni ebben a kérdésben.

Papagájtól való megválás

A válaszadók közül 33-an, azaz a kitöltők 15,28%-a nyilatkozta azt, hogy jelenleg nincs a birtokában az a papagáj, akiről a kérdőívet kitöltötte. Ebből 28-an adták azt a választ, hogy jelenleg nem tartanak papagájt, ez a kitöltők 12,96%-a. A válaszok ilyen arányát valószínűleg az magyarázza, hogy a kérdőívet kitöltők jelentős része a papagájtartókat megcélzó Facebook csoportokban értesült a kérdőívéről.

14. Táblázat: Miért nincs meg a madár?

Válasz	Válaszadók száma (darab)	Válaszadók százaléka (azok közül, akiknek nincs meg a papagáj, amiről a kérdőívet kitöltik és jelenleg nem tartanak papagájt)
„Meghalt”	21	63,63%
„Megszökött”	5	15,15%
„Megsajnálunk, hogy egyedül van, így eladták/odaadták olyan helyre, ahol fajtásával/fajtársaival lehet”	3	9,09%
„Rájöttünk, hogy nem tudják az igényeinek megfelelően tartani”	3	9,09%
„Gyermek született a családban, ezért nem tudunk a madárral az igényeinek megfelelően foglalkozni”	2	6,06%
„Az ivaréérés időszakában agresszívvé vált”	1	3,03%
„Nem volt elég időnk foglalkozni vele”	1	3,03%
„Elköltöztünk olyan helyre, ahova nem vihettük magunkkal”	0	0%
„Anyagilag nem engedhettük meg magunknak az állat további tartását”	0	0%
„Volt egy komolyabb viselkedésproblémája”	0	0%
„A szomszédok panaszkodtak”	0	0%
„Egészségügyi problémája volt, aminek a költségeit nem tudtuk állni”	0	0%
„Meghalt a párja, így eladtuk/odaadtuk olyan helyre, ahol fajtásával/fajtársaival élhet”	0	0%
„Megrongálta a lakást”	0	0%
„Új állat került hozzánk, amivel nem lehetett együtt tartani”	0	0%

A felsorolt válaszok közül egyedül az ivaréérés körül kialakuló agresszió számít viselkedésproblémának. Érdekes itt megemlíteni, hogy az az egy kitöltő, aki ezt a választ

adta, jelenleg több mint 5 papagájt tart. Rajta kívül senki sem vált meg kedvencétől viselkedésprobléma miatt.

Azok közül, akik jelenleg nem tartanak papagájt, 9-en (31,03%) adták azt a választ, hogy tervezik a jövőben a papagájtartást, 20-an (68,97%) pedig azt, hogy nem. További kutatás témája lehet, hogy miért ilyen nagy ez az arány.

15. Táblázat: Ha az ön tulajdonában van még a papagáj, van olyan helyzet, ami miatt megválna tőle?

Válasz	Válaszadók száma (darab)	Válaszadók százaléka (azok közül, akik jelenleg is megvan az a papagáj, amelyikről a kérdőívet tölti ki)
„Nem, semmilyen körülmények között nem válnék meg a papagájomtól”,	113	61,75%
„Igen, ha nem tudnám az igényeinek megfelelően tartani”	51	27,87%
„Igen, ha anyagilag nem tudnám megengedni a további tartását	17	9,29%
„Igen, ha nem lenne elég időm foglalkozni vele”	13	7,10%
„Igen, ha nem lenne elég időm foglalkozni vele”	13	7,10%
„Igen, ha olyan helyre költöznék, ahova nem vihetem magammal/ami nem felelne meg neki”	11	6,01%
„Igen, ha egészségügyi problémája lenne, aminek a költségeit nem tudnám állni”	6	3,28%
„Igen, ha komoly viselkedésproblémája lenne”	5	2,73%
„Igen, ha agressziót mutatna ember irányába”	4	2,19%
„Igen, ha a párja halála miatt egyedül maradna”	2	1,09%
„Igen, ha olyan helyre költöznék, ahova nem vihetem magammal/ami nem felelne meg neki, Igen, ha nem tudnám az igényeinek megfelelően tartani, Igen, ha egészségügyi problémája lenne, aminek a költségeit nem tudnám állni”	2	1,09%
„Igen, ha a szomszédok nagyon panaszkodnának”	1	0,55%
„Igen, ha agressziót mutatna más papagáj irányába”	1	0,55%
„Igen, ha megrongálná a lakást”	1	0,55%
„Igen, ha agressziót mutatna egyéb állat irányába”	0	0%

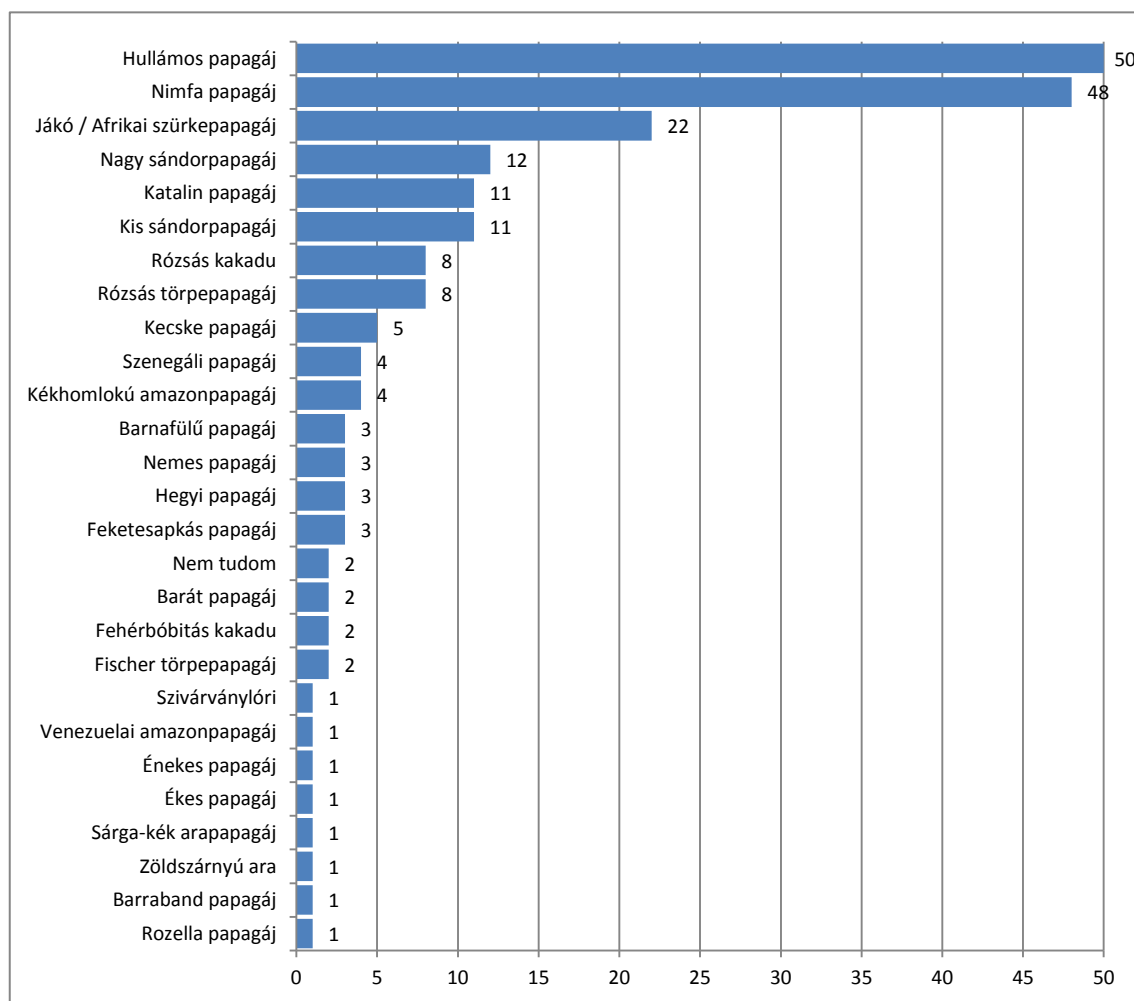
A fenti táblázatban látszik, hogy a legtöbb tulajdonos azt válaszolta, hogy semmilyen körülmények között nem válna meg a papagájától. Valószínűsíthető, hogy ez a szám azért ilyen nagy, mert egy online kérdőívben az emberek hajlamosabbak arra, hogy megpróbálják jó színben feltüntetni magukat. Ugyanakkor egy feltételes döntésnél könnyebb megoldani egy ilyen morális dilemmát, mint a valóságban, amikor számos nehezítő körülmény van jelen.

Állatorvosi perspektíva

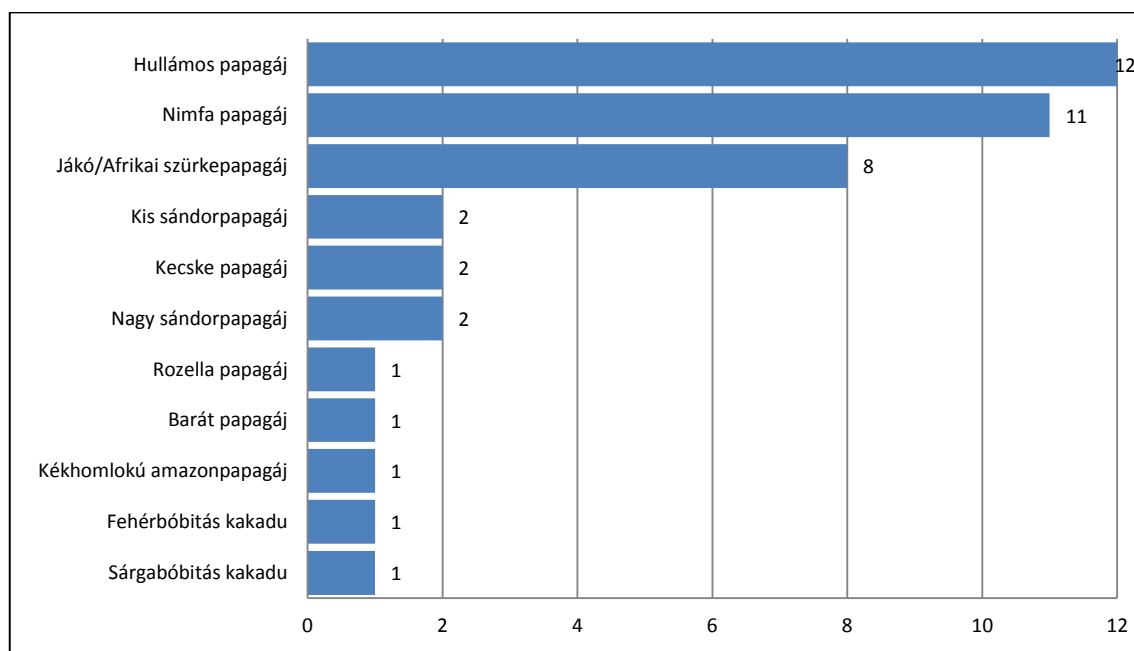
Egy állatorvosoknak és egy tulajdonosoknak szóló kérdőívet állítottam össze, azzal a céllal, hogy összehasonlítsam a tapasztalataikat, nézőpontjukat és véleményüket. Az állatorvosi kérdőívre 14 válasz érkezett, a tulajdonosira 216. A következő grafikonokban a különböző kérdőívekre érkezett válaszokat összesítettem, és utána ezeket vetettem össze egymással.

Az állatorvosi kérdőívben megkérdeztem, hogy melyik három fajjal találkoznak a leggyakrabban praxisukban. Az alábbi grafikon mutatja az eredményeket:

5. ábra: A leggyakoribb papagájfajok, amiket a tulajdonosok tartanak

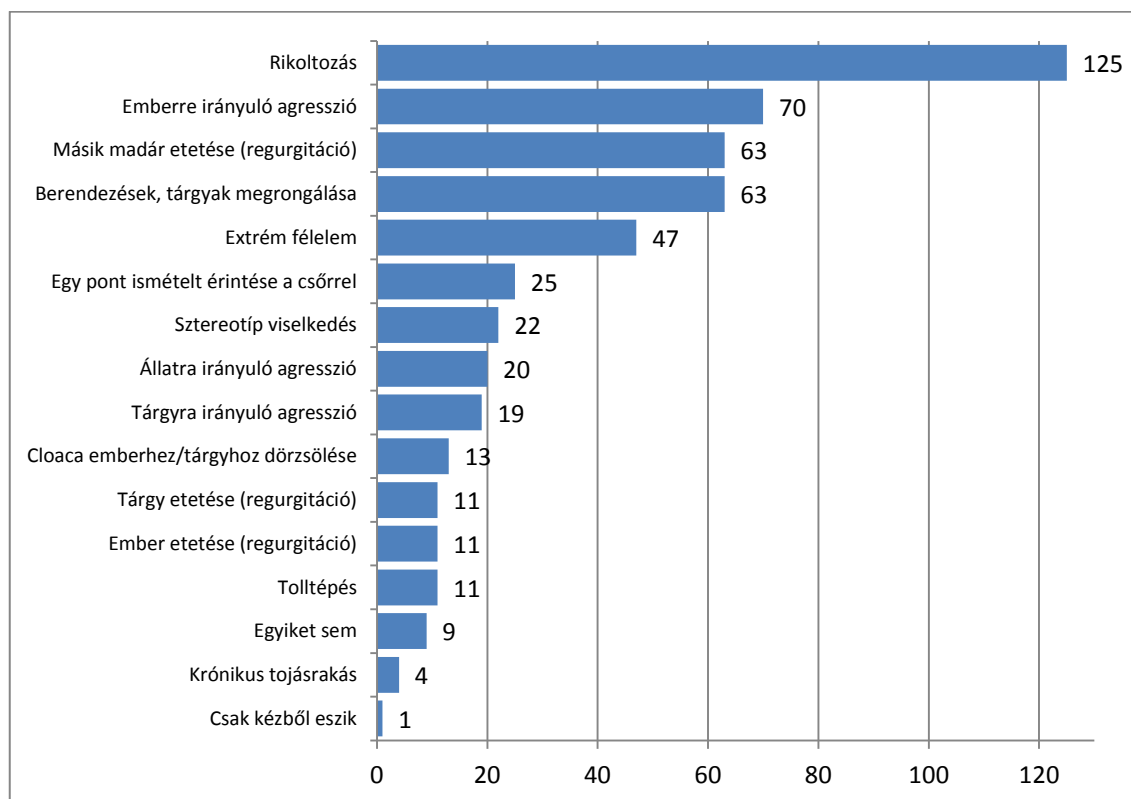

6. ábra: A leggyakoribb papagájfajok, amikkel az állatorvosok találkoznak

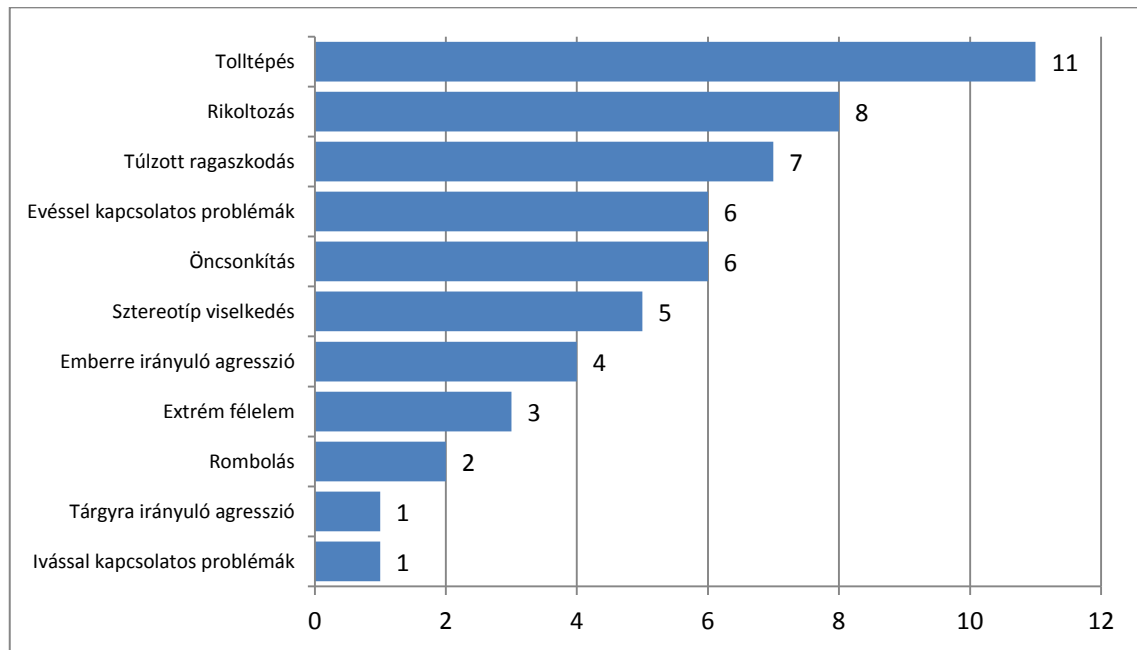

A grafikonokon látszik, hogy mind a tulajdonosoknál lévő, mind az állatorvosoknál megforduló leggyakoribb három faj a hullámos papagáj, a nimfa papagáj és a jákó/afrikai szürkepapagáj. A hullámospapagáj és a nimfapapagáj népszerűsége valószínűleg az alacsony költségekből és a könnyű tarthatóságból adódik. A jákó/afrikai szürkepapagáj esetében pedig a beszédkészség és az intelligencia állhat a háttérben.

7. ábra: A tulajdonosoknál előforduló viselkedésproblémák gyakorisági sorrendbe rakva

8. ábra: Az állatorvosoknál előforduló leggyakoribb viselkedésproblémák

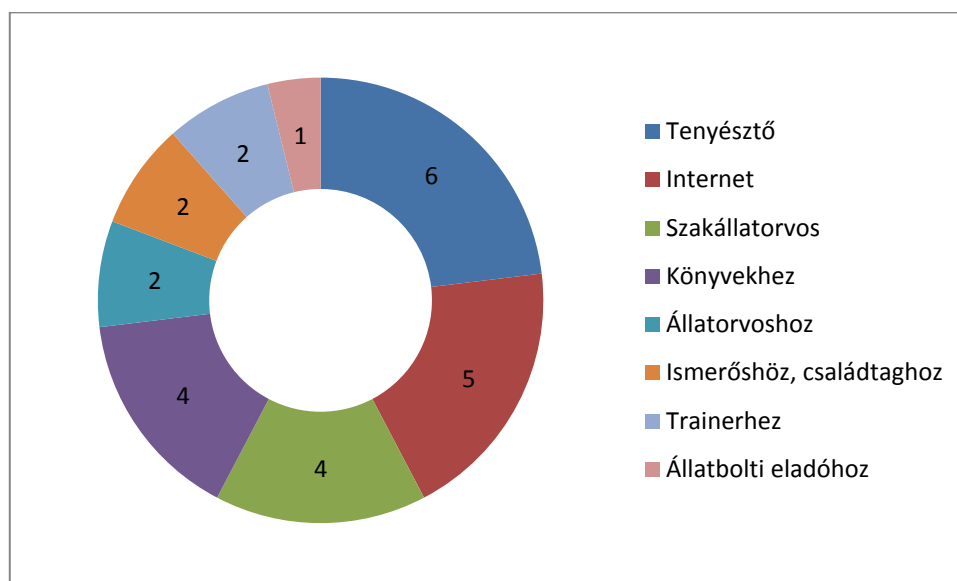
A viselkedésproblémáknál különbség van a tulajdonosok és az állatorvosok által adott válaszok között. A tulajdonoknál a leggyakrabban megjelenő viselkedésprobléma a „rikoltozás”, második az „emberre irányuló agresszió”, harmadik pedig a „másik madár etetése (regurgitáció)”. Az állatorvosok válaszai alapján a rendelőkben megforduló leggyakoribb viselkedésprobléma a „tolltépés”, a második a „rikoltozás”, a harmadik pedig a „túlzott ragaszkodás”.

A 2011-es Amerikai felmérésben is hasonló eredmények születtek. Az állatorvosok ott is a tolltépést jelölték meg leggyakoribb viselkedésproblémának. A rikoltozás, ami az én kérdőívem alapján a második helyen áll, ott csupán negyedik lett.

A tulajdonosi kérdőív esetében az agressziót találták a leggyakoribb viselkedésproblémának, második helyen a rikoltozás, harmadik pedig a tolltépés volt. Az én kérdőívemben a leggyakoribb három viselkedésprobléma a rikoltozás, az emberre irányuló agresszió és a másik madár etetése (regurgitáció).

Ez alapján úgy tűnik, hogy a tulajdonosok inkább fordulnak állatorvoshoz olyan problémával, amit egészségügyinek gondolnak (például tolltépés), szemben azokkal, amiket nem gondolnak szervi eredetűnek (például rikoltozás, extrém félelem).

9. ábra: Hova fordultak a tulajdonosok viselkedésprobléma előfordulása esetén

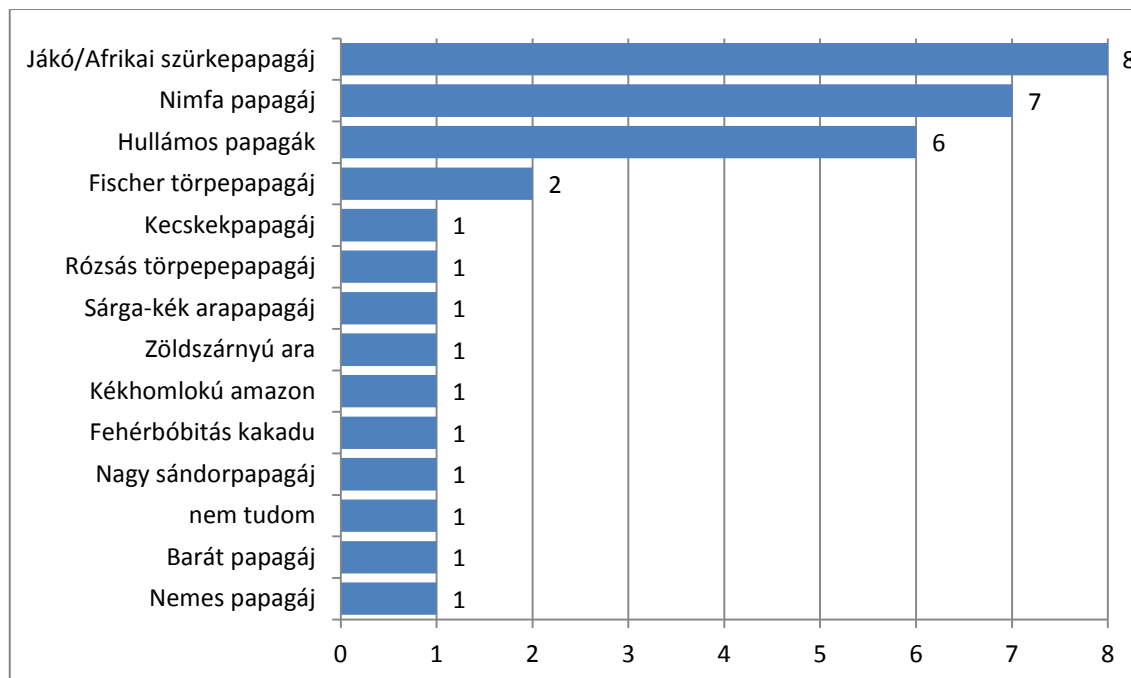

12 kitöltő (az összes válaszadó 4,6%-a) jelezte, hogy fordult valahova segítségért viselkedésprobléma miatt. 50%-uk tenyésztőhöz, 41,7%-uk az internethez, 33,3%-uk szakállatorvoshoz, 33,3%-uk könyvekhez, 16,7%-uk állatorvoshoz, 16,7%-uk ismerőshöz, családtaghoz, 16,7%-uk trainerhez és 8,3%-uk állatbolti eladóhoz. Ez alapján látszik, hogy a tulajdonosok elsősorban nem az állatorvosokhoz fordulnak a viselkedésproblémák kezelése érdekében. Ugyanakkor többen fordultak szakállatorvoshoz, mint nem specialista állatorvoshoz. Érdekes megemlíteni, hogy ugyan annyian kértek segítséget ismerőstől, családtagtól, mint nem specialista állatorvostól.

Az egyik kitöltő a következőt írta: „Bejelöltem a kiabálás-hangoskodást, és a rongálást a viselkedés problémáknál, de igazából nincsenek viselkedési problémáik, mert csak akkor kiabálnak, ha vmitől megijednek, vagy nem tetszik nekik egy hang stb., vagy ki akarnak jönni a kalitkából. A rongálás meg sztem egy természetes dolog. Ha valaki papagájt tart, akkor annak ezt el kell fogadnia, és együtt élni-alkalmazkodni a dologhoz.” Elképzelhető, hogy a többi állattartó se gondolja viselkedésproblémának az egészséges mértékű hangoskodást és rongálást, de ezt más nem jelezte. Igaz, hogy tulajdonképpen se a rikácsolás, se a rongálás nem számít szigorúan véve viselkedésproblémának, hisz az előbbi kommunikációs-, az utóbbi exploratív viselkedés, amit a természetben okkal csinálnak. Ugyanakkor a fogságban tartott állatok esetében mind a két viselkedésmintázat ronthat az ember-madár kapcsolaton. Ajánlott olyan tárgyakat behelyezni a madár tartási helyére, amiket tud rágcsálni, így tudnak a tulajdonosok alternatívát biztosítani nekik a használati tárgyak helyett.

Az állatorvosokat megkérdeztem arról is, hogy melyik fajknál találkoznak leggyakrabban viselkedésproblémát mutató egyedekkel.

10. ábra: A leggyakrabban viselkedésproblémát mutató fajok, az állatorvosok szerint

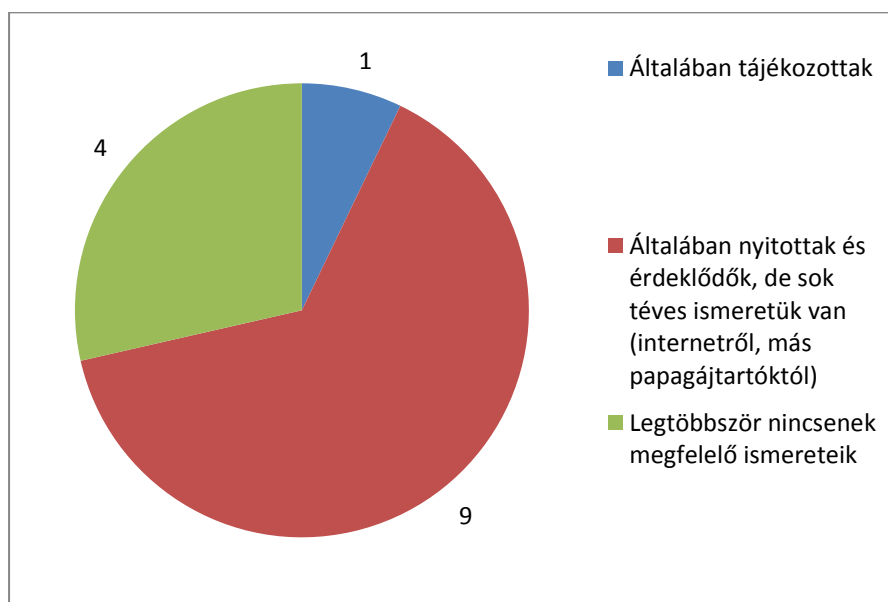

Az első három helyen ugyan azok a fajok találhatók, mint a leggyakoribb fajknál, a sorrendjük viszont eltérő. A Jákó mind a tulajdonosok, mind az állatorvosok válaszai alapján a harmadik leggyakrabban tartott faj, míg a viselkedésproblémával küzdők közül az első. Ez feltételezhetően mind a hullámos papagájnál, mind a nimfa papagájnál fejlettebb kognitív képességeiből, és nagyobb méretéből ered. Minél intelligensebb egy állat, annál inkább érzékeny az ingerszegény környezetre, és minél nagyobb a testmérete, annál nagyobb tartási helyre van szüksége.

Tájékoztatás

Az állatorvosok 64,3%-a nyilatkozta, azt, hogy a papagájtulajdonosok „általában nyitottak és érdeklődők, de sok téves ismeretük van (internetről, más papagájtartóktól)”, 28,6%-uk azt, hogy „legtöbbször nincsenek megfelelő ismereteik” és 7,1%-uk azt, hogy „általában tájékozottak”. A kitöltő állatorvosok közül senki nem jelölte azt a választ, hogy „megfelelő ismereteik vannak”.

11. ábra: Az állatorvosok véleménye a tulajdonosok tájékozottságáról

Arra a kérdésre, hogy a papagájtulajdonosokat problémásabb kliensnek tartják e, mint a többi állattartót igen eltérő válaszok érkeztek. Pont 50%-uk válaszolta, hogy igen és 50%-uk azt, hogy nem. Az egyik állatorvos azonban megjegyzésként azt írta, hogy „Általában intelligensebb állattartók a papagájtulajdonosok és jobban együttműködők. A problémamegoldásban is nagyobb az állatorvossal az összhang.” Érdekes, hogy ennyire nagy a különbség a tulajdonosok megítélésében.

A papagájtartóknál megkérdeztem, hogy „Volna igénye komplexebb állatorvosi tájékoztatásra?”. Erre a kérdésre egy kitöltő több választ is megjelölhetett.

12. táblázat: „Volna igénye komplexebb állatorvosi tájékoztatásra?”

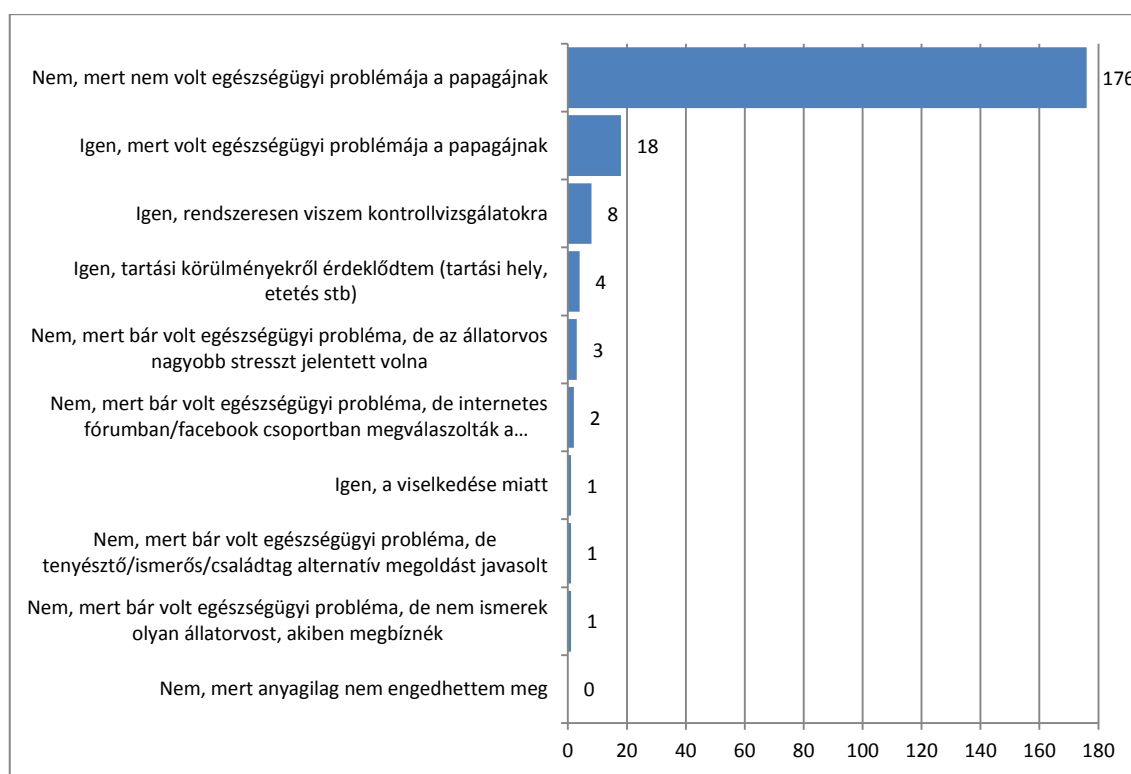
Válasz	A kitöltők hány százaléka jelölte be a választ
„Igen, jó lenne jobb tájékoztatás az egészségügyi problémákról (pl milyen jelei vannak a betegségeknek, vagy mikor van szüksége a papagájnak azonnali állatorvosi ellátásra)”	39,46%
„Nem, úgy gondolom az ismereteim kielégítőek”	32,18%-
„Igen, jó lenne jobb tájékoztatás a papagájok tartási igényeiről”	23,75%
„Igen, jó lenne jobb tájékoztatás a papagájok etetéséről”	16,09%

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a papagájtartók nagy része igényelné a kiterjedt tájékoztatást, elsősorban az egészségügyi problémákról, de sokan jelezték, hogy érdekelné őket a tartási viszonyokról és az etetésről szóló szaktanácsadás. Az állatorvosok véleménye is egybevág ezzel, hiszen többségük szerint a tulajdonosok nyitottak és érdeklődők, de sok a téves ismeretük.

Az állatorvosi kérdőívben azt is megkérdeztem, hogy „mi a tapasztalata, a tulajdonosok mennyire fogadják meg a javaslatait?”. 85,7%-uk válaszolta azt, hogy „részben megfogadják”, 14,3%-uk azt, hogy „teljes mértékben” megfogadják. Senki nem jelölte be azt a választ, hogy „nem fogadják meg”.

Ezek alapján érdemes lenne kiépíteni egy kommunikációs csatornát az állatorvosok és a tulajdonosok között, mert úgy tűnik, hogy mind a két oldalról nagy igény lenne rá. Számos olyan viselkedésprobléma van, ami állatorvosi közreműködéssel megelőzhető lenne (például tolltépés, sztereotíp viselkedés).

13. ábra: A tulajdonosok hozzáállása az állatorvoshoz járáshoz

A legtöbb tulajdonos nem járt állatorvosnál az elmúlt 12 hónapban azzal a papagájjal, amelyikről a kérdőívet töltötték. Akik voltak, elsősorban egészségügyi probléma miatt tették. Kevesen (a kitöltők 3,70%-a) viszik rendszeres kontrollvizsgálatra,

és még ennél is kevesebben (1,85%-uk) jártak állatorvosnál a tartási körülményekkel kapcsolatos kérdések miatt.

Ugyanakkor megnyugtató, hogy csak egy kitöltő adta azt a választ, hogy azért nem vitte állatorvoshoz a madarát, mert nem ismer olyan állatorvost, akiben megbízna.

Összefoglalás

A Magyarországon élő papagájok körében vizsgáltam, hogy a tartási körülményeknek milyen hatásai vannak a viselkedésproblémák kialakulására.

Statisztikai szignifikanciát mutat a hinta vagy spirálkötél hiánya, és a sztereotíp mozgásformák jelenléte. Kimutatható korreláció van az egyedüli tartás és a rikoltozás között. A többi vizsgált változó között nem mutatkozott ilyen erősen kimutatható kapcsolat, de látszanak az irányok. Mindenképpen további vizsgálatok szükségesek, nagyobb és reprezentatívabb mintán.

A papagájtól való megválás leggyakoribb oka a madár halála volt. A viselkedésproblémát csak egy tulajdonos említette, viszont ő ennek ellenére még mindig tart papagájokat. Azok közül, akik a múltban tartottak papagájt, de jelenleg nem, legtöbbször a jövőben nem tervez új madarat beszerezni. Azok közül, akik jelenleg is tartanak papagájt, legtöbbször azt nyilatkozta, hogy semmilyen körülmények között nem válna meg a kedvencétől.

A leggyakrabban tartott papagájfajok a hullámos papagáj, a nimfapapagáj és a jákó/afrikai szürkepapagáj. Ez megegyezik az állatorvosok által ellátott leggyakoribb fajokkal. A legtöbbször viselkedésproblémát mutató fajok is ezek, azonban itt más a sorrend. Az állatorvosok szerint a jákó/afrikai szürkepapagáj mutat leggyakrabban viselkedésproblémát, majd a nimfa papagáj és végül a hullámos papagáj.

A tulajdonosoknál megjelenő viselkedésproblémák közül a legelterjedtebbek a rikoltozás, az emberre irányuló agresszió és a másik madár etetése (regurgitáció). Az állatorvosok tapasztalatai szerint mások lettek a leggyakoribbak. A náluk megjelenő viselkedésproblémák közül az első a tolltépés, a második a rikoltozás a harmadik meg túlzott ragaszkodás.

A legtöbb tulajdonos azt mondta, hogy jó lenne komplexebb állatorvosi tájékoztatás, elsősorban a papagájok egészségéről és betegségeiről, de sokan jelezték, hogy igényelnének optimális tartási körülményekről és etetésről is felvilágosítást. Az állatorvosok állítása szerint a legtöbb papagájtartó nyitott és érdeklődő, de sok téves ismerettel rendelkezik. Érdemes lenne egy olyan csatornát kialakítani, ahol az állatorvosok tudnának információt juttatni a tulajdonosokhoz.

Summary

My thesis is about the effects of the housing conditions on the behavioral problems among hungarian parrots.

There is statistical significance between the presence of a swinging perch and stereotypic behavior. Also there was a detectable connection between single kept birds and vocalization. The other variables didn't show such strong statistical significance, but they point in a direction. More research is needed with a bigger and more representative sample.

The most common reason for riddig of a parrot was the death of the bird. Behavioral problems were only mentioned by one owner, but despite of this, he still owns multiple parrots. Among those who used to keep parrots, but currently don't, most don't plan on getting a new bird. Out of those, who currently own parrots, the majority claimed that they would never rid of their pets, under any circumstances.

The most frequently kept parrot species were the budgerigar, the cockatiel and the african grey parrot. This is exactly the same as what veterinarians most frequently see in their practices. The same species show behavioral problems the most often, but in a different order. According to veterinarians, the species with the most behavioral problems are the african grey parrot, the cockatiel and the budgerigar.

The most prevalent behavioral problems according to the owners are vocalization, aggression towards humans and regurgitation towards birds. Different behavioral problems appear most often in veterinary practices. There the most common one is featherpicking, the second one is vocalisation and the third most frequent one is too strong human-parrot bond.

The majority of the owners claimed that it would be helpful to get more complex veterinary briefing, mainly about the health and the diseases of parrots, but a lot of them said they would like to hear more about optimal housing conditions and feeding as well. According to veterinarians, the majority of parrot owners are open and curious, but they possess a lot of false knowledge. It would be beneficial to all parties to form a communication channel between veterinarians and owners, as a lot of the behavioral problems could be prevented or helped by veterinarians.

Irodalomjegyzék

- Anderson, P. K. 2014. „Sci-Hub | Social Dimensions of the Human–Avian Bond: Parrots and Their Persons. *Anthrozoös*, 27(3), 371–387 | 10.2752/175303714X13903827488006”. Elérés 2019. október 19. (<http://sci-hub.tw/https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2752/175303714X13903827488006>).
- Bergman, Laurie és Ulrike S. Reinisch. 2006. „Manual of Parrot Behavior”. O. 219–23 in *Manual of Parrot Behavior*, szerkesztette A. U. Luescher. Ames, Iowa, USA: Blackwell Publishing Professional.
- Bőviz, Marcell. 2018. „Viselkedésproblémák tanulmányozása kedvtelésből tartott papagájokon”. *Budapest, Szakdolgozat*.
- Cassey, Phillip, Miquel Vall-Llosera, Ellie Dyer, és Tim M. Blackburn. 2015. „2. The Biogeography of Avian Invasions: History, Accident and Market Trade”. in *Biological Invasions in Changing Ecosystems*, szerkesztette J. Canning-Clode. Warsaw, Poland: De Gruyter Open.
- Chitty, John. 2013. „The egg-laying pet parrot: prevention and treatment”. *Companion Animal* 18.
- Gallup, Andrew C., Lexington Swartwood, Janine Militello, és Serena Sackett. 2015. „Experimental Evidence of Contagious Yawning in Budgerigars (*Melopsittacus Undulatus*)”. *Animal Cognition* 1051–58.
- Gaskins, Lori A. és Laurie Bergman. 2011. „Surveys of Avian Practitioners and Pet Owners Regarding Common Behavior Problems in Psittacine Birds”. *Journal of Avian Medicine and Surgery* 25(2):111–18.
- Goodman, Michelle, John Salm, Melissa Mrotek, és Julie Murad. 2010. „Kaytee Avian Foundation - Parrot Relinquishment Survey”.
- Ilyés, Zoltán. 2019. „Papagájtartás és ennek hatása a gyerekekre”. *Budapest, Szakdolgozat*.
- Keiper, Ronald R. 1969. „Causal factors of stereotypies in caged birds”. *Animal Behaviour* 17:114–19.
- Kennedy, K. A. és D. D. Draper. 1990. „Common Psittacine Behavioral Problems”. *Iowa State University Veterinarian* 53:6.
- Luescher, Andrew U. 2006a. „Manual of Parrot Behavior”. O. 13 in *Manual of Parrot Behavior*. Blackwell Publishing.
- Luescher, Andrew U. 2006b. „Manual of Parrot Behavior”. O. 33–38 in *Manual of Parrot Behavior*. Blackwell Publishing.
- Luescher, Andrew U. 2006c. „Manual of Parrot Behavior”. O. 43–47 in *Manual of Parrot Behavior*. Blackwell Publishing.

- Luescher, Andrew U. 2006d. „Manual of Parrot Behavior”. O. 211–17 in *Manual of Parrot Behavior*. Blackwell Publishing.
- Luescher, Andrew U. 2006e. „Manual of Parrot Behavior”. O. 225–31 in *Manual of Parrot Behavior*. Blackwell Publishing.
- Németh, Imre. 2016. „Társként tartott madarak tartása és viselkedésproblémái”. *Budapest, Szakdolgozat*.
- Papagáj Magazin. 2015. „Papagáj Magazin - Hány papagáj van Magyarországon?” Elérés 2019. július 24. (<https://www.papagajmagazin.hu/index.php/hu/belfoldi-hirek/46-hany-papagaj-van-magyarorszagon.html>).
- S. van Hoek, Caroline és Carel Ten Cate. 1998. „Abnormal Behavior in Caged Birds Kept as Pets”. *Journal of applied animal welfare science : JAAWS* 1:51–64.
- van Zeeland, Yvonne R. A., Marleen M. J. A. van der Aa, Claudia M. Vinke, Johannes T. Lumeij, és Nico J. Schoemaker. 2013. „Behavioural testing to determine differences between coping styles in Grey parrots (*Psittacus erithacus erithacus*) with and without feather damaging behaviour”. *Applied Animal Behaviour Science* 148(3):218–31.
- van Zeeland, Yvonne R. A., Berry M. Spruit, T. Bas Rodenburg, Bernd Riedstra, Yvonne M. van Hierden, Bart Buitenhuis, S. Mechiel Korte, és Johannes T. Lumeij. 2009. „Feather damaging behaviour in parrots: A review with consideration of comparative aspects”. *Applied Animal Behaviour Science* 121(2):75–95.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet illeti meg témavezetőmet, Dr. Satori Ágnes, aki szakmailag támogatott, segített a kérdőív, majd a szakdolgozat elkészítésében. Az ő szakértelme és tapasztalata nélkül a diplomamunkám nem készülhetett volna el.

Szeretném megköszönni édesanyámnak, Bonczné Tóth Máriának a lelki támogatást, valamint azt, hogy formai, tartalmi és grammatikai tanácsokkal látott el a folyamat elejétől a legvégéig.

Melléklet:

Konzulensi ellenjegyzés

4. melléklet Konzulensi ellenjegyzés

Alulírott Dr. Satori Ágnes Igazolom, hogy

Boncz Terézia (a hallgató neve)

A Magyarországon élő papagájok viselkedési problémáinak kapcsolata a
tartási körülményekkel, és ezek állatorvosi vonatkozásai
című szakdolgozatát ismerem, azt beadásra és védésre alkalmasnak tartom.

Budapest, 2019. 11.19.

DR. SATORI ÁGNES / dr. se

a témavezető neve és aláírása

Törvényszéki Állatorvostani Jogi
és Gazdaságtudományi

tanszék

Elhelyezési megállapodás és szerzői jogi nyilatkozat

6. melléklet Elhelyezési megállapodás és szerzői jogi nyilatkozat

HuVetA

ELHELYEZÉSI MEGÁLLAPODÁS ÉS SZERZŐI JOGI NYILATKOZAT*

Név: Boncz Terézia
Elérhetőség (e-mail cím): amynapirimid.in@gmail.com
A feltöltendő mű címe: A Magyar országon élő papagayot viselkedési problémáinak kapcsolata a tartási körülményekkel, és ezek állatorvosi vonatkozásai.
A mű megjelenési adatai: 2019
Az átadott fájlok száma: 1 db

Jelen megállapodás elfogadásával a szerző, illetve a szerzői jogok tulajdonosa nem kizárólagos jogot biztosít a HuVetA számára, hogy archiválja (a tartalom megváltoztatása nélkül, a megőrzés és a hozzáférhetőség biztosításának érdekében) és másolásvédett PDF formára konvertálja és szolgáltassa a fenti dokumentumot (beleértve annak kivonatát is).

Beleegyezik, hogy a HuVetA egynél több (csak a HuVetA adminisztrátorai számára hozzáférhető) másolatot tároljon az Ön által átadott dokumentumból kizárólag biztonsági, visszaállítási és megőrzési célból.

Kijelenti, hogy az átadott dokumentum az Ön műve, és/vagy jogosult biztosítani a megállapodásban foglalt rendelkezéseket arra vonatkozóan. Kijelenti továbbá, hogy a mű eredeti és legjobb tudomása szerint nem sérti vele senki más szerzői jogát. Amennyiben a mű tartalmaz olyan anyagot, melyre nézve nem Ön birtokolja a szerzői jogokat, fel kell tüntetnie, hogy korlátlan engedélyt kapott a szerzői jog tulajdonosától arra, hogy engedélyezhesse a jelen megállapodásban szereplő jogokat, és a harmadik személy által birtokolt anyagrész mellett egyértelműen fel van tüntetve az eredeti szerző neve a művön belül.

A szerzői jogok tulajdonosa a hozzáférés körét az alábbiakban határozza meg (egyetlen, a megfelelő négyzetben elhelyezett x jellel):

- ☒ engedélyezi, hogy a HuVetA-ban -ban tárolt művek korlátlanul hozzáférhetővé váljanak a világhálón,
- ☐ az Állatorvostudományi Egyetem belső hálózatára (IP címekre) korlátozza a feltöltött dokumentum(ok) elérését,
- ☐ a Könyvtárban található, dedikált elérést biztosító számítógépre korlátozza a feltöltött dokumentum(ok) elérését,
- ☐ csak a dokumentum bibliográfiai adatainak és tartalmi kivonatának feltöltéséhez járul hozzá (korlátlan hozzáféréssel),

Kérjük, nyilatkozzon a négyzetben elhelyezett jellel a helyben használatról is:

Engedélyezem a dokumentum(ok) nyomtatott változatának helyben olvasását a könyvtárban.

Amennyiben a feltöltés alapját olyan mű képezi, melyet valamely cég vagy szervezet támogatott illetve szponzorált, kijelenti, hogy jogosult egyetérteni jelen megállapodással a műre vonatkozóan.

A HuVetA üzemeltetői a szerző, illetve a jogokat gyakorló személyek és szervezetek irányában nem vállalnak semmilyen felelősséget annak jogi orvoslására, ha valamely felhasználó a HuVetA-ban engedéllyel elhelyezett anyaggal törvénysértő módon visszaélne.

Budapest, 2019. év11.....hó19.....nap

Borcs Tímea

aláírás

szerző/a szerzői jog tulajdonosa

A HuVetAMagyar Állatorvos-tudományi Archívum – Hungarian Veterinary Archive az Állatorvostudományi Egyetem Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum által működtetett egyetemi és szakterületi online adattár, melynek célja, hogy a magyar állatorvos-tudomány és -történet dokumentumait, tudásvagyonát elektronikus formában összegyűjtse, rendszerezze, megőrizze, kereshetővé és hozzáférhetővé tegye, szolgálta, a hatályos jogi szabályozások figyelembe vételével.

A HuVetA a korszerű informatikai lehetőségek felhasználásával biztosítja a könnyű, (internetes keresőgépekkel is működő) kereshetőséget és lehetőség szerint a teljes szöveg azonnali elérését. Célja ezek révén

- *a magyar állatorvos-tudomány hazai és nemzetközi ismertségének növelése;*
- *a magyar állatorvosok publikációira történő hivatkozások számának, és ezen keresztül a hazai állatorvosi folyóiratok impact faktorának növelése;*
- *az Állatorvostudományi Egyetem és az együttműködő partnerek tudásvagyonának koncentrált megjelenítése révén az intézmények és a hazai állatorvos-tudomány tekintélyének és versenyképességének növelése;*
- *a szakmai kapcsolatok és együttműködés elősegítése,*
- *a nyílt hozzáférés támogatása.*